KAFKA

RU

“Hayat, kederin yenilgiyi peşine taktığı bir çarpışmadır.”

RU

KIM THÚY

RU

Orijinal Adı: Ru
Yazarı: Kim Thúy
Genel Yayın Yönetmeni: Meltem Erkmen
Çeviri: Gizem Şakar
Editör: Aslı Güçlü
Düzelti: Gül Yılmaz
Düzenleme: Gülen Işık
Kapak Uygulama: Berna Özbek Keleş

1. Baskı: Haziran 2014

ISBN: 978-605-4820-08-5

© Les Editions Libre Expression, 2009

Türkçe Yayım Hakkı:
© Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. Şti.
KAFKA, Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. Şti.'nin tescilli alt markasıdır.

Baskı ve Cilt: Kitap Matbaacılık
Davutpaşa Cad. No: 123 Kat: 1 Topkapı-İst
Tel: (0212) 482 99 10 (pbx)
Fax: (0212) 482 99 78
Sertifika No:16053

Yayımlayan:
Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. Şti.
Osmanlı Sk. Osmanlı İş Merkezi 18/ 4-5 Taksim / İstanbul
Tel: 0212.252 38 21 pbx Faks: 252 63 98
İnternet adresi: www.epsilonyayinevi.com
e-mail: epsilon@epsilonyayinevi.com

Ru

Kim Thúy

Çeviri
Gizem Şakar

KAFKA

Ru Fransızcada *küçük dere* anlamını taşır, mecazi anlamı ise - gözyaşı, kan, para - *akıtmak*tır. (*Le Robert historique*). *Ru* Vietnamcada *ninni*, *sallamak* anlamını taşır.

Ülkenin insanlarına.

Tet saldırısı* esnasında, Maymun yılının ilk günlerinde, evlerin önüne asılı uzun fişek zincirlerinin patlamalarının makineli tüfek seslerine karıştığı bir zamanda dünyaya geldim.

Hayata gözlerimi Saygon'da açtım. Binlerce parçaya ayrılmış fişek kalıntılarının zemini kiraz ağacı çiçekleri ya da ikiye bölünmüş bir Vietnam'ın şehirlerine ve köylerine dağılıp konuşlanmış iki milyon askerin kanı gibi kırmızıya boyadığı yerde.

Havai fişeklerle süslü, parlak ışık çelenkleriyle bezeli, roket ve füzelerle dolu göğün gölgesinde doğdum. Doğumumun amacı, kaybolan yaşamların yerini almaktı. Hayatımın vazifesi, annemin hayatının vazifesini devam ettirmekti.

*Vietnam Savaşı sırasında Vietkong ve Kuzey Vietnam ordusunun 1968 senesinde Güney Vietnam, ABD ve müttefiklerine karşı gerçekleştirdiği en büyük saldırılardan biri.

Benim adım Nguyễn An Tinh, anneminki ise Nguyễn An Tĩnh. Adım onunkinin basit bir çeşitlemesi çünkü yalnızca *i* harfinin altındaki tek nokta beni ondan farklı kılıyor, ayırıyor, ayrıştırıyor. Ben onun bir uzantısıydım, adımın anlamıyla bile. Onunki Vietnamcada *sakin ortam*, benimki *sakin iç dünya* anlamına gelir. Annem neredeyse birbirinin yerine geçebilen bu adlar sayesinde benim onun bir devamı olduğumu, onun hikâyesini devam ettireceğimi vurguluyordu.

Vietnam'ın Tarihi, şu büyük T ile olan, annemin planlarını bozdu. Otuz sene önce bizi Siyam Körfezi'nden geçirirken adlarımızdaki aksanları suya fırlattı. Adlarımızı Fransızcadaki yabancı ve garip seslere indirgeyerek anlamlarından da arındırdı. Bilhassa annemin doğal bir uzantısı olma görevimi on yaşımdayken sekteye uğrattı.

Sürgün yüzünden çocuklarım asla benim, benim hikâyemin uzantıları olmadılar. Adları Pascal ve Henri ve bana benzemiyorlar. Beyaz tenliler, saçları açık renk ve kirpikleri gür. Gecenin bir yarısı, sabahın üçünde memelerime yapıştıklarında beklediğim o doğal annelik hissini yaşamadım. Annelik içgüdüsünün içime doluşu çok sonra oldu. Uykusuz gecelerde, kirlenmiş çocuk bezleri, beklenmedik gülüşler, anlık sevinçlerle.

Ancak o zaman gemimizin ambarında kollarının arasında kafası kötü kokan uyuz kabuklarıyla kaplı bir bebekle karşımda oturan annenin sevgisini kavrayabildim. Bu görüntü günlerce gözlerimin önünden gitmedi. Ambarda, paslı bir çiviye tutturulmuş kablonun ucundan sarkan o ufak ampul, hiç değişmeyen, zayıf bir ışık yayıyordu etrafa. Geminin dibinde gece ve gündüz ayırt edilemiyordu. Bu daimi aydınlık, bizi, etrafımızı saran denizin ve göğün enginliğinden koruyordu. Güvertede oturan insanlar gökyüzünün mavisi ile denizin mavisini ayıran sınırın yok olduğunu söylüyorlardı bize. Dolayısıyla kimse gökyüzüne doğru mu gidiyoruz yoksa suyun derinlerine mi batıyoruz bilmiyordu. Cennet ve cehennem gemimizin midesinde sarmaş dolaş olmuştu. Cennet hayatımızda bir dönüm noktası, yeni bir gelecek, yeni bir hikâye vaat ediyordu. Cehennem ise korkularımızı açığa çıkarıyordu: Korsanlardan korkmamızı, açlık çekmekten korkmamızı, motor yağını emmiş peksimetlerden zehirlenmekten korkmamızı, susuz kalmaktan korkmamızı, yeniden ayağa kalkamamaktan

korkmamızı, elden ele dolaşan o kırmızı çömleğe işemek zorunda kalmaktan korkmamızı, bebeğin kafasındaki uyuzun bulaşıcı olmasından korkmamızı, sağlam zemine bir daha asla ayak basamamaktan korkmamızı, loş ışığın sarmaladığı iki yüz kişinin arasında oturan anne-babaların yüzünü bir daha asla görememekten korkmamızı...

Gemimiz gece yarısı Rạch Giá kıyılarından demir almadan önce çoğu yolcu tek bir şeyden korkuyordu: Kaçmalarına neden olan komünistlerden. Fakat geminin etrafı ufuk çizgisinin yalnız ve tekdüze mavisiyle kuşatıldığı anda korku dizlerimizin bağını çözen, hareketsiz kalan kaslarımızın uyuşukluğunu hissetmemizi engelleyen yüz çehreli bir canavara dönüştü. Korkunun içinde, korkudan donup kaldık. Kafası uyuz ufaklık çişini üzerimize püskürttüğünde artık gözlerimizi kapamıyorduk. Komşularımız kusarken artık burnumuzu tıkamıyorduk. Uyuşmuş, birilerinin omuzları, diğerlerinin bacakları ve her birimizin korkuları arasında hapsolmuş haldeydik. Kötürümleşmiştik.

Güvertede yürürken ayağı kayınca denizin yuttuğu küçük kızın hikâyesi, tek ampulü Kutup Yıldızı'na, motor yağını emmiş peksimetleri tereyağlı bisküvilere çevirerek geminin pis kokulu midesine bir narkoz ya da mutluluk gazı misali yayılmıştı. Boğazımızda, dilimizin üzerinde, kafamızın içinde yağ tadı, karşımda oturan kadının söylediği ninninin ritmiyle uykuya dalmıştık.

Komünistler veya korsanlar ailemizi ele geçirirse diye babam bizi siyanürlü haplarla Uyuyan Güzel gibi sonsuza kadar uyutma planı yapmıştı. Seçimi bize bırakmayı niçin düşünmediğini, hayatta kalma ihtimalimizi niçin elimizden alma fikrine vardığını uzunca bir süre ona sormak istedim.

Anne olduğumda ve Saygon'un itibar sahibi cerrahı Mösyö Vịnh komünist yetkililerin ona yönelttiği suçlamaların uzağında tutmak için beş çocuğunu, on iki yaşındaki oğlundan beş yaşındaki küçük kızına kadar her birini beş ayrı gemiye, beş farklı zamanda nasıl bindirdiğini bana anlattığında bu soruyu kendime sormaktan vazgeçtim. Doktor hapiste öleceğinden emindi çünkü komünist yoldaşları ameliyat esnasında öldürmekle suçlanıyordu ve bahsi geçen yoldaşlar hastaneye adım dahi atmamışlardı. Mösyö Vịnh denize açılmalarını sağlayarak çocuklarından birini ya da ikisini kurtaracağını ummuştu. Onunla bir kilisenin basamaklarında karşılaştım. Hapisten çıkana dek çocuklarına babalık yapan, beşini birden büyüten rahibe teşekkür etmek için o basamakları kışın kürüyor, yazın süpürüyordu.

Oğlum Henri'nin kendi dünyasına hapsolduğunu söylediklerinde, sağır ya da dilsiz olmamasına rağmen onun da bizi duymayan ve bizimle konuşmayan çocuklardan biri olduğunu doğruladıklarında ne bağırdım ne ağladım. O da uzaktan, dokunmadan, kucaklamadan, gülümsemeden sevilmesi gereken o çocuklardan biri çünkü onların her bir duyusu sırayla tenimizin kokusundan, sesimizin yüksekliğinden, saçlarımızın dokusundan, kalbimizin gürültüsünden rahatsız oluyor. Her ne kadar *armut* kelimesini *mu* sesinin tüm ahengi ve hissiyle telaffuz edebilse de muhtemelen bana asla sevgiyle *anne* diye seslenmeyecek. Bana ilk defa gülümsediğinde niçin ağladığımı asla anlamayacak. Onun sayesinde her bir neşe kıvılcımının bir takdise dönüştüğünü ve peşinen yenilmez olduğunu bildiğim otizme karşı her zaman mücadele edeceğimi bilemeyecek.

Peşinen yenik, çırılçıplak soyulmuş, yararsızım.

Uçağın lombozundan Mirabel Havalimanı'na bakıp ilk kar yığınlarını gördüğümde de kendimi çırılçıplak soyulmuş ya da çıplak hissettim. Kanada'ya doğru yola çıkmadan önce Malezya'daki mülteci kampından satın alınmış kısa kollu turuncu kazağıma, Vietnamlıların ördüğü iri ilmekli kahverengi yün süveterime rağmen çıplaktım. Ağzımız açık halde pencerelere doğru koştuğumuz o uçakta öyle kalabalıktık ki! Işıksız ortamlarda o kadar uzun süre kaldıktan sonra böylesine beyaz, böylesine bakir bir manzara gözümüzü kamaştırmış, bizi büyüleyip adeta sarhoş etmişti.

Her biri birbirinden renkli kanepelerle, ordövrlerle, atıştırmalıklarla kaplı bir masaya göz kulak olan kocaman buzdan heykel kadar bizi karşılayan tüm bu yabancı sesler de beni bir o kadar sersemletmişti. Bu yemeklerin hiçbirini bilmiyordum, yine de bir zevkler bölgesinde, bir hayaller ülkesinde olduğumdan emindim. Oğlum Henri gibiydim: Sağır ya da dilsiz olmamama rağmen ne konuşabiliyor ne de duyabiliyordum. Hayal kurabilmek, kendi geleceğimi canlandırabilmek, şimdiyi yaşamak, şimdide yaşamak için artık bir işaret noktasına, araç-gerece sahip değildim.

Kanada'daki ilk öğretmenim olan bayan bize, gruptaki en genç yedi Vietnamlıya, bizi şimdiki zamanımıza götüren köprüyü geçerken eşlik etti. Naklimizle bir annenin yeni doğmuş prematüre bebeğine gösterdiği titizlikle ilgilendi. Yuvarlak kalçalarının ve çıkık, dolgun poposunun insanı sakinleştiren salınımıyla hipnotize olmuştuk. Bizi yeniden çocuk olduğumuz, etrafı renklerle, resimlerle, önemsiz şeylerle sarılı herhangi bir çocuğa dönüştüğümüz o sığınağa kadar peşinden gitmeye davet ederek bir anne ördek misali önümüzde yürüdü. Bir mülteci olarak içimde ilk arzumu, popo yağlarını onun gibi hareket ettirebilme arzusunu uyandırdığı için ona her zaman minnettar olacağım. Grubumuzda hiçbir Vietnamlı kıvrımlarında bu varsıllığa, bu cömertliğe, bu lakaytlığa sahip değildi. Hepimiz köşeli, kemikli, kaskatıydık. O yüzden, "Benim adım Marie-France, seninki ne?" diyerek ellerini benimkilerin üzerine koyup üzerime doğru eğildiğinde, hecelerin her birini gözümü kırpmadan, anlama ihtiyacı duymadan tekrar ettim çünkü tazelik, hafiflik, tatlı bir parfüm bulutuna kapılmıştım. O kelimelerden hiçbir şey anlamadım. Sadece sesinin melodisi vardı ama yeterliydi. Fazlasıyla...

Bir gün evde anne ve babama sürekli aynı sesleri tekrar ettim: "Benim adım Marie-France, seninki ne?" Bunun üzerine adımı değiştirip değiştirmediğimi sordular bana. İşte tam o anda, keyfi sağır-dilsizliğimin hayallerimi, dolayısıyla ileriyi, geleceği düşünebilme becerimi sildiği o ana dair gerçekliğim beni ele geçirdi.

Fransızca konuşuyor olmalarına rağmen Fransızcaya giriş dersinden çıkarıldıkları, yani haftada kırk dolar maaş alanların yer aldığı listeden çıkarıldıkları için anne ve babam da artık geleceği düşünemiyordu. Bu ders için aşırı nitelikli ama diğer her konuda niteliksizlerdi. Kendi gelecekleri düşünemediklerinden bizim için bizim geleceğimizi, çocuklarının geleceğini düşünüyorlardı.

Bizim için sildikleri karatahtaları, ovdukları okul tuvaletlerini, teslim ettikleri Çin böreklerini gözleri görmüyordu. Düşündükleri tek şey bizim geleceğimizdi. Böylece erkek kardeşlerim ve ben ilerleme kaydetmek için onların bakışlarının izini sürdük. Bakışları sönmüş ebeveynlerle karşılaştım. Kimileri bir korsanın vücudunun ağırlığı altında, kimileri komünist yeniden eğitim kamplarında - savaş esnasında kurulan savaş kamplarında değil savaştan sonraki barış kamplarında - geçirdiği yıllar içinde bu hale gelmişti.

Çocukluğumda savaş ve barış zıt anlamlı iki kelimeydi. Buna rağmen Vietnam ateş altındayken barış içinde yaşadım ve savaşı ancak Vietnam silahlarını bıraktıktan sonra tanıdım. Ben aslında savaş ve barışın bizimle dalga geçen iki dost olduğuna inanıyorum. Hoşlarına gittiğinde, işlerine geldiğinde, bizim onlara atfettiğimiz tanımdan ya da rolden şüphe duymaksızın bize düşman gibi davranırlar. Dolayısıyla bakışlarımızın yönünü seçmek için birinin ya da diğerinin görünüşüne aldanmamak gerekir. Zamanın, anın rengi ne olursa olsun bakışlarını korumayı becerebilmiş bir anne ve babaya sahip olma şansına sahiptim.

Annem Saygon'da sekizinci sınıftayken karatahtada yazılı olan atasözünü bana sık sık hatırlatırdı: Đời là chiến trận, nếu buồn là thua. *Hayat, kederin yenilgiyi peşine taktığı bir çarpışmadır.*

Annem ilk savaşlarını sonradan verdi, acı çekmeden. Otuz dört yaşında ilk defa temizlikçi olarak çalıştı, sonrasında fabrikalarda, imalathanelerde, restoranlarda işe girdi. Önceden, kaybettiği hayatında vali babasının en büyük kızıydı. Aile mahkemelerinde Fransız mutfağının şefi ile Vietnam mutfağının şefi arasındaki tartışmalarda hakemlikten başka bir şey yapmazdı. Ya da kadın ve erkek hizmetçiler arasındaki gizli aşklar hakkında fikir beyan ederdi. Bunun dışında babama sosyetik akşam gezmelerinde eşlik etmek için öğleden sonralarını saçlarıyla ilgilenerek, makyaj yaparak, giyinerek geçirirdi. Sürdüğü bu hayatın şaşaası sayesinde istediği hayali kurabilirdi, özellikle de bizimle ilgili. Erkek kardeşlerimi ve beni kimi zaman müzisyen, kimi zaman bilim insanı, siyasetçi, sporcu, sanatçı ve çokdilli olmaya hazırlardı.

Bununla birlikte, kan akmaya ve bombalar uzağımıza düşmeye devam ettiğinden, bize temizlikçiler gibi çömelmeyi öğretirdi. Beni her gün tahta döşemenin dört karosunu silmeye ve yirmi soya filizini köklerini tek tek çıkararak temizlemeye zorlardı. Bizi düşüşe hazırlıyordu. Hakkı vardı çünkü çok kısa bir süre sonra ayaklarımızın altında artık tahta döşeme yoktu.

Malezya'ya sığındığımız ilk gecelerde doğrudan kırmızı toprağın üzerinde uyuyorduk. Kızılhaç deniz yolculuğundan hayatta kalan *gemi halkını** karşılamak için Vietnam'a komşu ülkelerde sığınma kampları kurmuştu. Diğerlerinin, geçiş sırasında başarısız olanların ismi yoktu. Onlar isimsiz ölülerdi. Biz kendimizi sert toprağın üzerine bırakma şansına sahip olanlardandık. Dolayısıyla sadece iki yüz kişiye hizmet verebilen bu kamptaki iki bin mültecinin arasında olduğumuz için kendimizi kutsanmış hissediyorduk.

Boat people. O dönemde denizyolunu kullanarak Vietnam'dan çevre ülkelere kaçan insanlara verilen isim.

Kampın uzak bir köşesindeki bir tepenin eğimine, tahta kazıkların üzerinde yükselen bir kulübe inşa ettik. Beş aileden yirmi beş kişi haftalar boyunca komşu ormandaki ağaçları gizlice kesti, onları çamurlu toprağın yumuşak zeminine dikti, geniş bir döşeme yapmak için altı kontrplak levhayı bir araya getirdi ve elektrik mavisi, plastik mavisi, oyuncak mavisi bir bezle çatıyı kapladı. Şansımıza kulübemizin dört tarafını, ayrıca ortak tuvaletimizin üç tarafını sarmak için kenevir bezinden ve naylondan yeterince pirinç çuvalı bulabildik. Bu iki yapı bir arada çağdaş bir sanatçının müzede duran enstalasyonuna benziyordu. Geceleri uyurken birbirimize o kadar sokuluyorduk ki battaniyesiz bile hiç üşümüyorduk. Gündüzleri mavi bezin emdiği sıcaklık kulübemizdeki havayı boğucu bir hale getiriyordu. Yağmurlu gün ve gecelerde ise bez, serinlik sağlamak adına eklediğimiz kâğıtların, ince dalların, sapların açtığı deliklerin arasından damlaların sızmasına neden oluyordu.

Bir koreograf yağmurlu bir gün ya da gecede bu bezin altında dursaydı kesinlikle şu manzarayı betimlerdi: Bezden aşağı kimi zaman damla damla, kimi zaman bol bol akan suyu toplamak için iki eliyle birer kutu tutarak ayakta duran irili ufaklı yirmi beş kişi. Orada bir müzisyen olsaydı kutulara çarpan suyun ritmini işitirdi. Bir sinemacı, bu sefil insanların arasında hüküm süren sessiz suç ortaklığının güzelliğini ve doğallığını yakalardı. Fakat usul usul çamura batan döşemenin üzerinde ayakta dikilen bizden başka kimse yoktu. Üç ayın sonunda döşeme bir tarafa öyle yattı

ki çocukların ve kadınların uykularında yanındakilerin tombul karınlarına doğru kaymasını önlemek için her birimiz konum değiştirmek zorunda kaldık.

Rüyalarımızın ahşap döşemenin eğiminden akıp gittiği tüm o gecelere rağmen annem bizim için bir gelecek hayal etmeyi sürdürdü. Kendine bir suç ortağı bulmuştu. Adam genç ve kesinlikle saftı çünkü günlük hayatımızın tekdüze boşluğunun ortasında neşesini ve kaygısızlığını göstermeye cesaret edebiliyordu. Annemle ikisi bir İngilizce sınıfı açtılar. Artık sabahlarımızı onunla birlikte hiçbir şey anlamadan, kelimeleri tekrar ederek geçiriyorduk. Oysa hepimiz bir randevudaydık çünkü adam kamptaki iki bin kişinin pisliğinin biriktiği açık çukurların uzağında, yeni bir ufuk görebilmemiz için gökyüzünü kaldırmayı beceriyordu. Onun yüzü olmasaydı sivrisineklerden, solucanlardan, mide bulandırıcı kokulardan yoksun bir ufuk hayal edemezdik. Onun yüzü olmasaydı her öğleden sonra yiyeceklerin dağıtıldığı saatte yere fırlatılan bayat balıkları gün gelip de yemeyeceğimizi hayal edemezdik. Onun yüzü olmasaydı hayallerimize ulaşmak için ellerimizi onlara doğru uzatma isteğimizi kesinlikle kaybederdik.

Ne yazık ki İngilizce öğretmeniyle olan doğaçlama sabahlardan geriye aklımda sadece tek bir cümle kaldı: *Gemi numaram KG0338.* Bu cümle tamamen faydasızdı çünkü asla kullanma şansım olmadı. Kanada delegasyonunun tıbbi tetkikinde bile. Görevli doktor bana söz vermedi. *Erkek mi kız mı*, diye sormaktansa cinsiyetimi doğrulamak için pantolonumun lastiğini çekti. Oysa bu iki kelimeyi de biliyordum. Zayıflığımız göz önüne alındığında on yaşında bir oğlan ile on yaşında bir kızın fizyonomisi son derece benzerdi. Bir de zaman kısıtlıydı: Pek çoğumuz kapının diğer tarafında bekliyordu. Pencereleri yüzlerce kişinin pompalarla su kovalarını doldurduğu gürültülü caddeye bakan küçük muayene salonu fena halde sıcaktı. Uyuz kabukları ve pire ısırıklarıyla kaplıydık, hepimizin yüzünde kaybolmuş, şaşkın insanlara özgü bir ifade vardı.

Ne olursa olsun çok az konuşuyor, kimi zamansa hiç konuşmuyordum. Kuzinim Sao Mai tüm çocukluğum boyunca benim adıma konuştu çünkü ben onun gölgesiydim: Aynı yaşta, aynı sınıfta, aynı cinsiyetteydik, fakat onun yüzü aydınlık tarafta, benimki ise karanlığın, gölgenin, sessizliğin tarafındaydı.

Annem konuşmamı, Fransızcayı ve İngilizceyi mümkün olduğunca hızlı konuşmayı öğrenmemi istiyordu çünkü anadilim gülünç olmasa da yararsız bir şeye dönüşmüştü. Québec'teki ikinci senemden itibaren beni İngiliz askerlerinin olduğu bir kışlaya yolladı. İngilizceyi bedavadan öğrenmenin bir yolu, demişti bana. Ama yanılıyordu, bedava değildi. Bu bana fazlasıyla pahalıya mal oldu. Kırk kadar asker vardı. Hepsi iriyarı, coşkulu, özellikle de delikanlılık çağındaydı. Kendilerini öylesine ciddiye alıyorlardı ki bir yakanın kıvrımını, bir berenin duruşunu, bir botun parlaklığını kılı kırk yararak inceliyorlardı. Yaşça en büyükler en küçüklere bağırıp çağırıyordu. Hiçbir şey anlamadan akla sığmaz savaş oyunları oynuyorlardı. Onları anlamıyordum. Üstümüzün sıra arkadaşımın adını niçin sürekli tekrar ettirdiğini de anlamıyordum. Belki de boyu benimkinin iki katı olan o gencin adını aklımda tutmamı istiyordu. İngilizce ilk diyaloğuma oturumun sonunda ona selam vererek başladım: "*Hoşça kal, Pislik.*"

Annem beni sürekli son derece utanç verici durumlara sokardı. Bir keresinde beni ilk oturduğumuz apartmanın hemen altındaki bakkaldan şeker almaya gönderdi. Gittim ama şeker bulamadan döndüm. Annem beni yeniden bakkala gönderdi. Hatta kapıyı arkamdan kilitledi: "Şekersiz döneyim deme!" Sağır ve dilsiz olduğumu unutmuştu. Dükkân kapanana, bakkal elimden tutup beni şeker kutusuna götürene dek merdivende oturup bekledim. *Şeker* kelimesi bana acı gelse de adam derdimi anlamıştı.

Uzunca bir süre annemin beni mütemadiyen uçurumun kenarına itmekten delicesine zevk aldığına inandım. Kendi çocuklarım olduğundaysa sonunda kilitli bir kapının ardını, kapı deliğine yapışmış gözleri görmem gerektiğini anladım. Ben merdivene oturmuş ağlarken annemin bakkalla telefonda konuştuğunu duymam gerektiğini... Daha sonrasında ise annemin kesinlikle benim için hayalleri olduğunu ama en önemlisi bana kök salmamı ve hayal kurmaya yeniden başlayabilmemi sağlayacak araç-gereci verdiğini anladım.

Granby şehri Kanada'daki ilk senemizde bizi sarıp sarmalayan sıcak bir kucak oldu. Şehrin sakinleri bizimle tek tek ilgilendiler. İlkokulumdaki öğrenciler öğle yemeğine bizi evlerine davet etmek için sıraya girerlerdi. Böylece her bir öğlenimiz bir aileye ayrılmış olurdu ve her seferinde okula neredeyse aç karnına dönerdik çünkü yapışkan olmayan pirinci çatalla nasıl yiyeceğimizi bilmezdik. Bu besinin bize yabancı olduğunu, son Minute Rice kutusunu kapmak için markete koşmalarının gereksiz olduğunu onlara nasıl söyleyeceğimizi de... Onlarla ne konuşabiliyor ne de onları anlayabiliyorduk ama işin özü ortadaydı. Tabaklarımıza konulan her bir pirinç tanesinde cömertlik ve minnettarlık vardı. Zarafet dolu o anlar kelimelerle lekelenmemiş olsa nasıl olurdu diye bugün bile kendime hâlâ sorarım. Kimi zaman duyguların, Claudette ve Mösyö Kiet arasındaki gibi sessizlikte daha iyi anlaşılıp anlaşılmadığını... Birlikte ilk zamanları sözsüz geçmişti. Buna rağmen Mösyö Kiet hiç sorgulamadan bebeğini - gemisi açgözlü bir dalganın içine yuvarlandıktan sonra plajda bulduğu bebeği, kendi bebeğini - Claudette'in kollarına bırakmaya razı olmuştu. Karısını bulamamış, yalnızca annesiz ikinci doğumunu yaşayan oğluna ulaşabilmişti. Claudette onlara kol kanat germiş ve günlerce, aylarca, yıllarca onları evinde tutmuştu.

Johanne da benim elimi aynı şekilde tuttu. McDonald's logolu bir bere takmama, Doğu Kantonları'ndaki tarlalarda çalışmak için okuldan sonra elli Vietnamlıyla birlikte bir kamyonda gizli gizli seyahat etmeme rağmen beni sevdi. Johanne ertesi sene onunla birlikte özel bir ortaokula gitmemi istiyordu. Öte yandan her öğle vakti okulun bahçesinde, yasadışı çalışabilmek ve topladığımız fasulye çuvalları karşılığında birkaç dolar kazanabilmek için çiftçilerin kamyonlarını beklediğimi de biliyordu.

Johanne üzerimde seksen sekiz sente indirimden alınmış delik bir gömlek olmasına rağmen beni sinemaya da götürdü. Sözleri ya da onun kız kardeşi ve anne-babasıyla konuştuklarını anlamamama karşın bana *Fame* filminin şarkısını İngilizce nasıl söyleyeceğimi öğretti: *I sing the body electric*. Paten kayarken ilk düşüşlerimde beni yerden kaldıran, alkışlayan ve üç katım büyüklüğündeki sınıf arkadaşımız Serge sayı kazanmak için futbol topu niyetine beni kollarına aldığında adımı bağıran da oydu.

Onu, bu arkadaşı bizzat yaratmış olup olmadığımı soruyorum bazen kendime. Tanrı'ya inanan pek çok insanla karşılaştım ama ben meleklere inanıyorum. Johanne da bunlardan biriydi. Bize şok tedavisi uygulamak için paraşütle şehre inmiş melekler ordusunun bir parçasıydı. Onlarcası bize oyuncaklar, davetler, sıcak tutacak giysiler, hayaller sunmak için kapımızı çalıyordu. İçimizde bize sunulanları kabul edecek, bize yöneltilen tüm gülümsemeleri algılayacak yeterli yer olmadığını hissediyordum sıklıkla.

İnsan haftada en az iki kez Granby Hayvanat Bahçesi'ni nasıl ziyaret eder? Hafta sonu doğada kamp yapmaktan nasıl keyif alır? Akçaağaç şerbetli omletin tadını nasıl çıkarır?

Bende babamın vaftiz ailemizle, bize tahsis edilmiş gönüllü aileyle kol kola bir fotoğrafı var. Pazar günlerini bizi bitpazarına götürmek için feda ederlerdi. Üç yüz dolarlık devlet ödeneğiyle Québec'teki ilk konutumuzu - yastık, tabak çanak, yatak, koltuk, kısacası temel olan şeylerle - döşeyebilmemiz için bizim yerimize pazarlık yaparlardı. Bir keresinde satıcılardan biri babama bedavaya geniş boğazlı kırmızı bir kazak verdi. Babam Québec'teki ilk baharımız boyunca kazağı her gün gururla giydi. Bugün, fotoğraftaki kocaman gülümsemesi bana o kadın kazağının dar kesimini unutturmayı başarır. Kimi zaman her şeyi bilmemek tercih edilesidir.

Kuşkusuz, daha fazla şey bilmek istediğimiz zamanlar da oldu. Aldığımız şiltelerin içinde pire olup olmadığını bilmek istediğimiz zamanlar gibi... Fakat bu ayrıntılar önemsizdi çünkü fotoğraflarda görünmüyorlardı. Her halükârda ısırıklara karşı bağışıklık kazandığımıza, hiçbir bitin Malezya güneşinin bakırlaştırdığı derimizi ısıramayacağına inanıyorduk. Ya da soğuk rüzgârların ve sıcak banyoların ısırıkları dayanılmaz, kaşıntıları kanlı kılarak bizi temizlediğine...

Bu şilteleri vaftiz ailemize söylemeden attık. Onları üzmek istemiyorduk çünkü bize vakitlerini, kalplerini vermişlerdi. Cömertliklerini takdir ediyorduk ama yeterince değil: Henüz zamanın bedelini, değerini, ne kadar da az bulunur olduğunu bilmiyorduk.

Granby bütün bir sene boyunca yeryüzündeki cennet gibiydi. Sinekler bizi mülteci kampındaki kadar ısırsa da dünyada buradan daha iyi bir yer hayal edemiyordum. Yerel bir botanikçi sinekleri göstermek için biz çocukları binlerce sukamışıyla örülü bataklıklara götürdü. Mülteci kampında aylarca sineklerle iç içe yaşadığımızı bilmiyordu. Sinekler çadırımızın yanındaki, lağım çukurlarının yakınındaki ölü bir ağacın dallarına konarlardı. Karabiber ağacı salkımlarındaki meyveler ya da kuru üzümler gibi dalları sararlardı. Sayıca öyle fazla, öyle büyüklerdi ki gözlerimizin önünde, hayatımızın içinde olmaları için uçmalarına gerek yoktu. Botanikçi rehberimiz vızıltıları dinleyebilmemiz, onları anlayabilmemiz için fısıldarken bizim onları duymak için susmamıza gerek yoktu.

Sineklerin ezgilerini ezbere biliyorum. Etrafımda dönüşlerini yeniden işitmek için tek yapmam gereken gözlerimi kapamak çünkü Malezya'nın yakıcı güneşinin altında aylar boyunca ağzına kadar dışkı dolu devasa bir çukurun üzerine çömelmem gerekmişti. Her seferinde ayak bastığım on altı kabinden birinin ardındaki iki tahtanın üzerinden kayıp düşmemek için o tarif edilemez kahverengiye gözlerimi kırpmadan bakmam gerekiyordu. Dengemi korumam, kendi dışkım ya da yan kabindekilerinki üzerime sıçrarken bayılmamam gerekiyordu. O anlarda sineklerin vızıltısını dinleyerek dikkatimi dağıtıyordum. Bir keresinde ayağımı fazla hızlı hareket ettirdiğim için pabucum tahtaların arasından çukura düştü. Dibe çökmeden önce o bulamacın içinde akıntıya kapılmış bir gemi gibi dalgalandı durdu.

Annemin bana aynı durumda olan başka bir çocuğun öksüz kalmış pabucunu bulmasını beklerken günlerce çıplak ayak gezdim. Bir hafta önce solucanların sürünmüş olduğu çamurlu toprağın üzerinde yürüdüm doğrudan. Her şiddetli yağmurda, bir mesih tarafından çağrılmışçasına yüz binlercesi lağım çukurlarından çıkıyordu. Hepsi kaldığımız tepenin yamacına yöneliyor ve yorulmak nedir hiç bilmeden, hiç düşmeden tırmanıyordu. Her biri aynı hızla ilerleyip çamurlu toprağın kırmızısını dalgalanan beyaz bir halıya dönüştürerek ayaklarımıza sürünüyordu. O kadar çoklardı ki onlarla mücadele etmeksizin yarıştan çekiliyorduk. Onlar yenilmez, bizse savunmasız hale geliyorduk. Bu yüzden yağmur dinip sıra onlara geçene, savunmasız kalacakları ana dek bölgelerini genişletmelerine izin veriyorduk.

Komünistler Saygon'a girdiğinde ailem mülkümüzün yarısını onlara bıraktı çünkü savunmasız durumdaydık. İki adres meydana getirmek için tuğladan bir duvar örüldü: Bir tanesi bizim, bir tanesi de yerel polis merkezi için.

Bir sene sonra yeni komünist idarenin yetkilileri evimizin bize ait olan yarısına el koymaya geldiler. Müfettişler habersiz, vekâletsiz, nedensiz bir biçimde bahçemize girdiler. Orada bulunan herkesin salonda toplanmasını istediler. Anne ve babam evde değildi. O nedenle müfettişler art deco koltukların ucuna dimdik oturup kolçakları süsleyen beyaz ketenden nakışlı kumaşlara bir kez olsun dokunmadan onları beklediler. Vitraylı ferforje kapının ardında ilk beliren annem oldu. Üzerinde pilili beyaz mini eteği, ayağında koşu ayakkabıları vardı. Onun tam arkasında, tenis raketlerini sürükleyen babamın yüzü hâlâ ter içindeydi. Müfettişlerin sürpriz ziyareti bizi ansızın şimdiki zamana savurmuştu. Oysa biz hâlâ geçmişin son anlarının tadını çıkarıyorduk.

Sayım yapılmadan önce evdeki tüm yetişkinlere salonda kalmaları emredildi. Biz çocuklar ise bir kattan diğerine, bir odadan diğerine müfettişleri takip edebildik. Komodinleri, dolapları, tuvalet masalarını, kasaları mühürlediler. İçeriğinin açıklamasını yapmaksızın anneannemin ve altı kızının sutyen dolabını dahi mühürlediler. Bunun üzerine genç müfettişin dolgun memeli tüm o kızların üzerlerinde Paris'ten gelme dantelli sutyenlerle salonda oturuyor olması fikrinden utandığını düşündüm. Aynı zamanda dolabın

içeriğini bilerek kayda geçmediğini düşündüm çünkü duyduğu arzudan öyle bunalmıştı ki titremeden yazması mümkün değildi. Oysa yanılıyordum: Adam o sutyenlerin ne işe yaradığını bilmiyordu. Ona göre her biri annesinin diktiği, bükülü ucu kulp işlevi gören metal bir halkanın etrafına dikilmiş kumaştan yapılma kahve filtresine benziyordu.

Annesi gelip geçenlere birkaç fincan satmak için alüminyum demliğe batırmadan önce kahve filtresini her akşam Hanoi'deki Kızıl Nehir'in üzerinden geçen Long Biên Köprüsü'nün ayağında dolduruyordu. Kışın ancak üç yudumluk dolu olan bardakları yerden azıcık yüksek banklarda oturan adamların sohbeti esnasında ılık kalmaları için sıcak suyla dolu bir kâsenin içine koyuyordu. Müşterileri onun yerini, küçük çalışma masasının üzerinde bir tabağın içindeki üç sigaranın yanında duran kandilin ufacık alevinden buluyorlardı. O zamanlar hâlâ çocuk olan genç müfettiş her sabah başucunda, bir çiviye asılmış ve kimi zaman hâlâ nemli olan tekrar tekrar yamanmış kahverengi kumaştan bir kahve filtresiyle uyanıyordu. Diğer müfettişlerle merdivenin bir köşesinde konuştuğunu duyabiliyordum. Ailemin ipekli kumaşlarla kaplı çekmecelerin içine bu kadar kahve filtresi yerleştirmiş olmasına anlam veremiyordu. Bir de niçin çift çiftlerdi? Yoksa bunun nedeni kahve her zaman bir arkadaş eşliğinde içildiği için miydi?

Bu genç müfettiş Güney Vietnam'ı Amerikalıların 'kıllı ellerinden' alıp özgürlüğüne kavuşturmak için on iki yaşından beri ormanlarda yürüyordu. Yeraltı tünellerinde uyumuş, günlerini bir gölette bir nilüferin altında geçirmiş, topları engellemek için kendini feda eden yoldaşlarının cesetlerini görmüş, helikopter ve patlama gürültülerinin ortasında sıtmalı geceler geçirmişti. Kara kehribar rengi, siyah lekeli dişleri dışında annesinin yüzünü unutmuştu. O yüzden bir sutyenin işlevini nasıl çözebilirdi ki? Ormandaki kız ve erkeklerin tamamı aynı servete sahipti: Yeşil bir miğfer, eski lastik kayışlarından yapılma sandaletler, bir üniforma ve kare şeklinde siyah-beyaz bir fular. Bizimkilerin aksine onların sahip olduklarının sayımı yalnızca üç saniye sürüyordu. Kızlı erkekli bu on asker müfettişi konutumuza kabul ederek mekânımızı paylaşmak zorundaydık. Bir katı onlara bıraktık. Yüz yüze olmak zorunda kaldığımız günlük aramalar dışında birbirimizle temasta bulunmaktan kaçınarak hepimiz bir köşede yaşıyorduk. Onlar gibi temel şeyler dışında başka bir şeye sahip olmadığımızdan emin olmaya ihtiyaç duyuyorlardı.

Ev arkadaşlarımız bir gün bizi akşam yemeği için aldıkları balığı çalmakla suçlayarak banyolarına götürdüler. Balığın o sabah kanlı canlı orada olduğunu anlatmak için bize küveti gösterdiler. Balığın başına ne gelmişti?

Bu balık sayesinde iletişim kurabildik. Babam daha sonra gizlice müzik dinleterek onların ahlakını bozdu. Bense karanlıkta, piyanonun altında oturup gözyaşlarının yanaklarından, tarihin korkunçluklarının hiç tereddüt etmeden yerleşip kazındığı o yerden akışını izledim. Bu olaydan sonra düşman mı yoksa kurban mı olduklarını artık bilmiyorduk. Onları seviyor muyduk yoksa nefret mi ediyorduk, onlardan korkuyor muyduk yoksa acıyor muyduk, artık bilmiyorduk. Onlar mı bizi Amerikalılardan kurtarmışlardı yoksa tam tersi biz mi onları Vietnam ormanlarından kurtarmıştık artık onlar da bilmiyorlardı.

Yine de yumruklarını çözen bu müzik çok geçmeden kendini evin çatısında alevler içinde buldu. Kitapları, şarkıları, filmleri... Yabalarını ve sarı yıldızlı kırmızı bayraklarını kaldıran bu kaslı kadın ve erkeklerin imajına ihanet eden her şeyi yakma emri almışlardı. Gökyüzünü bir kez daha hızla dumana boğdular.

O askerlere ne oldu? Komünistlerle aramıza o tuğla duvar örüldüğünden beri çok şey değişti. Bu duvarın kökeninde olanlarla, binlerce belki de milyarlarca hayatın yüzlercesini mahvetmek için bu aracı tasarlamış olanlarla çalışmak için Vietnam'a geri döndüm. Şüphesiz, tankların evimizin bulunduğu sokaktan ilk geçişinden beri çoğu taraf değiştirmişti. O andan itibaren eski saldırganlarımızdan komünist söz dağarcığını dahi öğrenmiştim çünkü Berlin Duvarı çökmüştü, çünkü Demirperde kalkmıştı, çünkü geçmişin altında ezilmek için hâlâ çok gençtim. Sadece evimde asla tuğla duvar olmayacaktı. Etrafımdaki insanların tuğla duvarlara duyduğu sevgiyi asla paylaşmadım. O tuğlaların bir odayı ısıttığını iddia etseler de.

Hanoi'ye atandığım gün, sokağa bakan ufacık bir odanın önünden geçtim. İçeride, bir adam ve bir kadın odayı ikiye bölen alçak bir duvar örmek için tuğlaları yerleştiriyordu. O duvar günbegün, tavana değene kadar yükseldi. Sekreterim artık aynı çatının altında yaşamak istemeyen iki erkek kardeşin hikâyesini anlattı bana. Otuz sene önce galipler ve yenikler arasında benzer bir duvar ören anne, bu ayrılık karşısında etkisiz kalmıştı. Kadın Hanoi'deki üç yıllık ikametim esnasında öldü. Vasiyetinde büyük oğluna şaltersiz vantilatörü, küçük olana ise vantilatörsüz şalteri bıraktı.

İki kardeş arasındaki tuğla duvarın, ailemle komünist askerlerin arasındakiyle karşılaştırılamayacağı ve her iki duvarın da eski Québec evleriyle aynı tarihi paylaşmadığı, her duvarın ayrı bir hikâyeye sahip olduğu doğrudur. O mesafe sayesinde sihirli bir iksir kâsesi söz konusuymuşçasına ellerinde eski Guigoz süttozu kutularıyla bir trende seyahat eden kadınları görmeksizin, o kindar planı görmeksizin, Hô Chí Minh'in sağ ve sol kolu olan insanlarla yemeğimi paylaşabildim. Yeniden eğitim kamplarına kapatılan erkekler için sihirli bir iksir söz konusuydu ve bu kızarmış etten (*thịt chả bông*) başka bir şey değildi: Lif lif didilmiş, tüm gece korda kurutulmuş, tuzlanmış, umutlu ve umutsuz iki günlük bekleyişten sonra elde edilen *nước mắm* ile yeniden tuzlanmış bir kilo kızarmış domuz. Kadınlar ziyaret etmek için gittikleri kampta çocuklarının babasını bulabileceklerinden emin olmasalar da, kocalarının ölü mü diri mi, yaralı mı hasta mı olduklarını bilmeseler de bu domuza özverilerini katarlardı. O kadınların hatırasına ithafen bu sevgi gösterisini korumak, tekrarlamak için kimi zaman oğullarıma kızarmış et hazırlarım.

Oğlum Pascal'ın bildiği haliyle *sevgi* bir kartın üzerine çizilen kalplerin veya kuştüyü bir battaniyenin altında el feneriyle anlatılan ejderha masallarının sayısı ile tanımlanır. Başka zamanlarda, başka yerlerde Parmak Çocuk'un anne-babası gibi ebeveynlerin çocuklarından gönüllü bir biçimde vazgeçmelerinin bir tür sevgi göstergesi olduğunu ona anlatabilmem için birkaç sene daha beklemem gerekiyor. Hoa Lu'nun dağlık, yüksek tepelerinin ortasında uzun sırığının yardımıyla beni suyun üzerinde kaydıran o annenin hikâyesi gibi... Kızını terk etmek, bana vermek istemişti. Benden onun yerine geçmemi istemişti. Çocuğunun, onun işlediği masa örtülerini satmak için turistlerin arkasından koştuğunu görmektense yokluğunda gözyaşı dökmeyi tercih ediyordu. O zamanlar genç bir kızdım. Dağların orta yerinde o annenin çocuğuna duyduğu sonsuz sevgi yerine tek görebildiğim görkemli bir manzaraydı. Bazı geceler onu hatırlamak, kızının elini avcumun içine almak için mandaların yanındaki uzun toprak şeritlerde koşarım.

O annenin hikâyesini Parmak Çocuk'unkiyle birleştirmeden önce Pascal'ın birkaç yaş daha büyümesini bekliyorum. Bu sırada ona köyler ve şehirler arasındaki bekçi kulübelerini geçmek için bir tabutun içinde seyahat eden domuzun hikâyesini anlatıyorum. Bembeyaz giyinmiş, başları sarılı çiftçiler ölüme alışkın gözlerin önünde onları tutmaya, teselli etmeye çalışırken, vücutlarını ve ruhlarını ahşap tabutun üzerine fırlatıp ağlayıp sızlanan cenaze kortejindeki gözü yaşlı kadınları taklit edişimi dinlemeyi seviyor. Bir keresinde çiftçiler, şehirdeki sürekli değişen gizli bir adreste kapalı kapıların ardında domuzu kasaba teslim ediyor, kasap da domuzu parçalara ayırıyordu. Sonrasında satıcılar o parçaları karaborsaya, ailelere, bize ulaştırabilmek için bacaklarına ve bellerine bağlıyorlardı.

Okul sıralarında asla yer bulamayacak bir tarih parçasını hafızalarda tutmak için bu hikâyeleri Pascal'a anlatıyorum.

Tarih derslerinin zorunlu olmasından yakınan ortaokul öğrencilerini hatırlıyorum. Onlar gibi gençken, bu dersin sadece barış içindeki ülkeler tarafından hediye edilebilen bir ayrıcalık olduğunu bilmezdik. O zamanlarda, insanlar hayatta kalmak için günlük hayatla o kadar meşgullerdi ki ortak tarihlerini yazmaya vakitleri yoktu. Buz tutmuş büyük göllerin yüce sessizliğinde, barışın sıradan günlük yemekleriyle, balonlarla, konfetilerle, çikolatalarla kutlanan sevgiyle yaşamamış olsaydım muhtemelen büyük büyükbabamın mezarının yakınında, Mékong Deltası'nda oturan o yaşlı kadını asla fark edemezdim. Çok yaşlıydı, öyle yaşlıydı ki ter, kırışıklıklarının arasından toprağın içinde kendine yuva açan küçük bir dere gibi akıyordu. Kamburdu, öyle kamburdu ki dengesini yitirip kafa üstü yuvarlanmamak için merdivenleri geri geri inmek zorundaydı. Kaç tane pirinç tanesi ekmişti? Ayakları ne kadar süre çamurun içinde kalmıştı? Pirinç tarlalarının üzerine güneşin batışını kaç kez görmüştü? Otuz sene, kırk sene sonra kendini ikiye katlanmış halde bulmak uğruna kaç hayalinden vazgeçmişti?

Kocaları ve oğulları silahlarını sırtlarında taşırken Vietnam'ı sırtlarında taşımış olan tüm bu kadınların varlığı çoğu zaman unutulur. Unutulurlar çünkü koni biçimli şapkalarının altından gökyüzüne bakmazlar. Uykuya dalmaktansa kendilerinden geçebilmek için sadece güneşin üzerlerine batmasını beklerler. Uykularının gelmesini beklemiş olsalardı oğullarının binlerce parçaya ayrıldığını veya kocalarının bedenlerinin bir gemi enkazı gibi bir nehrin

üzerinde süzüldüğünü hayal ederlerdi. Amerikalı köleler pamuk tarlalarında acılarını şarkılara dökmeyi biliyorlardı. Bu kadınlar ise kederlerinin kalplerinin odacıklarında büyümesine izin veriyorlardı. Duydukları acılarla o kadar ağırlaşıyorlardı ki ayakta duramıyor, kavisli belkemiklerini doğrultamıyor, kederlerinin yükü altında iki büklüm oluyorlardı. Erkekler ormandan çıkıp pirinç tarlalarının etrafını saran toprak bentlerin üzerinde yeniden yürümeye başladıklarında, kadınlar Vietnam'ın işitilmeyen hikâyesinin ağırlığını sırtlarında taşımaya devam ettiler. Ve bu ağırlığın altında sessizce ölüp gittiler.

Bu kadınlardan biri, onunla tanışmıştım, yayınbalıklarıyla dolu bir gölcüğün üzerine tünemiş olan bir tuvalette dengesini yitirip öldü. Plastik pabuçları kaydı. Biri o an onu izliyor olsaydı koni biçimli şapkasının, çömelmiş bedenini güçbela saklayan ve onu korumaksızın etrafını çeviren dört levhanın ardında kaybolduğunu görebilirdi. O kadın ailesinin lağım çukurunda öldü. Derme çatma kulübesinin arkasında, başı iki ahşap tahtanın arasında kalan bir dışkı deliğine sıkışmış halde. Sarı derisi, yumuşacık teni yayınbalıklarıyla kaplanmış, kabuksuz, hatırasız...

Bu yaşlı kadının vefatından sonra her pazar Hanoi'nin banliyösündeki nilüferlerle kaplı bir göletin kıyısına gittim. Orada her zaman kamburu çıkmış, elleri titreyen, yuvarlak bir kayığa oturmuş, açmış nilüfer çiçeklerinin içine çay yaprakları yerleştirmek için bir sırık yardımıyla suyun üzerinde hareket eden iki ya da üç kadın olurdu. Bu kadınlar ertesi gün, hapsedilmiş yapraklar gece boyunca çiçeklerin dişi organlarının parfümünü içlerine çektikten sonra, taç yaprakları solmadan çiçekleri teker teker toplamak için geri dönerlerdi. Bana bu sayede her bir çay yaprağının o fani çiçeklerin ruhunu muhafaza ettiğini söylerlerdi.

Fotoğraflar ilk yılbaşı ağaçlarımızın ruhunu muhafaza etmeyi beceremedi. Montréal banliyösünün ormanlarından toplanan, beyaz bir çarşafa sarılı bir yedek lastiğin jant deliğine sokulmuş bu ağaçlar süssüz ve büyüden uzak görünseler de gerçekten bugünün çam ağaçlarından çok daha güzellerdi.

Anne ve babam bize, erkek kardeşlerim ve bana sık sık miras bırakacakları paraları olmadığını söylerlerdi. Oysa bize çoktan mor bir salkımın güzelliğini, bir kelimenin kırılganlığını, hayran kalmanın gücünü kavramaya yetecek hafızalarının zenginliğini miras bıraktıklarına inanıyorum. Dahası hayallerimize, sonsuzluğa yürüyebilmemiz için bize ayaklarımızı armağan ettiler. Belki de bu kadarı yolculuğumuza kendi başımıza devam edebilmemiz için bagaj namına yeterliydi. Aksi takdirde taşımamız, güvenliğini sağlamamız, ilgilenmemiz gereken varlıklarla boş yere yolumuzu tıkayacaktık.

Bir Vietnam deyişi şöyle der: *Sadece uzun saçlılar korku nedir bilir çünkü hiç kimse saçı olmayanın saçını çekemez.* Bu nedenle mümkün mertebe vücudumun sınırlarını aşmayan şeyler edinmeye çalışırım.

Her halükârda gemiyle kaçışımızdan beri son derece hafif bir şekilde seyahat etmeyi öğrendik. Geminin ambarında dayımın yanında oturan adamın hiç bagajı yoktu. Bizimki gibi insanı sıcak tutacak giysilerle dolu küçük bir çantası dahi. Sahip olduğu her şey üzerindeydi. Bir mayosu, bir şortu, bir pantolonu, bir tişörtü, bir gömleği ve bir kazağı vardı. Geri kalanlar ise vücudundaki deliklerdeydi: Azıdişlerine gömülmüş elmaslar, dişlerine kaplanmış altınlar ve tomar yapılıp anüsüne sıkıştırılmış Amerikan Dolarları. Bir keresinde denizdeyken, içinden mükemmel bir biçimde uzunlamasına üçe katlanmış Amerikan Dolarlarını çıkarmak için hijyenik pedlerini açan kadınlar görmüştük.

Bense akrilikten, takma dişlerin etli kısımları gibi pembe renkli bir bilezik takıyordum. Elmaslarla kaplıydı. Annem ve babam, erkek kardeşlerimin gömlek kollarının içine de elmaslar yerleştirmişlerdi ama dişlerimizde altın yoktu çünkü annemin çocuklarının dişlerine dokunmak yasaktı. Annem bize sık sık dişler ve saçların bir insanın kökü ya da esas kaynağı olduğunu söylerdi. Dişlerimizin mükemmel olmasını isterdi.

Bu nedenle bir mülteci kampında dahi sallanan sütdişlerimizi çekmek için bir diş pensesi bulmayı başardı. Malezya'nın yakıcı güneşinin altında çektiği her dişi karşımıza geçip havada sallardı. Kana bulanmış o dişler, arka plandaki ince kumlu kumsala ve dikenli tel örgülere karşı gururla sergilenirdi. Annem bana gözlerimi büyültmemin, hatta fazlasıyla kepçe olan kulaklarımı dikleştirmemin mümkün

olacağını ama yüzümdeki yapısal diğer kusurların düzeltilemeyeceğini söylerdi. O nedenle en azından dişlerim kusursuz olmalıydı. Özellikle de onları elmaslarla değiş tokuş etmemeliydik. Ayrıca annem gemimiz Taylandlı korsanlar tarafından ele geçirilirse altın dişlerin ve elmaslı azıdişlerinin çekileceğini biliyordu.

Polis, Çin kökenli Vietnamlıları taşıyan tüm gemilerin *gizlice* uzaklaşmasına izin verme emri almıştı. Çinliler kapitalistlerdi, dolayısıyla etnik kökenlerinden ve aksanlarından ötürü antikomünistlerdi. Fakat müfettişlerin onların üstlerini arama, aşağılayarak onları gasp etme hakkı vardı. Ailem ve ben Çinli olduk. Polisin üstü kapalı rızasıyla çekip gidebilmek için atalarımın genlerine ihtiyacımız vardı.

Büyük dedem Çinliydi. On sekiz yaşındayken tesadüfen Vietnam'a gelmiş, bir Vietnamlıyla evlenmiş ve sekiz çocuğu olmuştu. Çocuklarının dördü Vietnamlı, diğer dördü ise Çinli olmayı seçmişti. Dedem dahil bu dört Vietnamlı politikacı ve bilim insanı olmuştu. Dört Çinli pirinç ticaretinden zenginleşmişti. Dedem vali olsa da dört erkek kardeşini ve Çinli kız kardeşlerini, çocuklarını Vietnam okullarına gönderme konusunda ikna edememişti. Vietnam klanı Sişuancayı* hiç konuşamıyordu. Ülke gibi aile de ikiye bölünmüştü: Güney tarafı Amerikan yanlısı, kuzey tarafı ise komünistti.

*Güneybatı Mandarincesi.

Annemin büyük ağabeyi olan dayım Chung iki kültürel klan, iki siyasi cephe arasındaki köprüydü. Zaten adı da *birlikte* anlamına gelmekte ama ben ona 'Dayı İki' diyorum çünkü Güney Vietnamlılarda erkek ve kız kardeşlerin isimlerini doğum sırasına göre değiştirip rakamla başlatmak gibi bir gelenek vardır.

Ailenin en büyük çocuğu olan Dayı İki milletvekiliydi ve muhalefetin başıydı. Genç entelektüellerden oluşan ve kendini üçüncü bir tarafta konumlandırarak iki atış çizgisinin arasında dimdik durup meydan okuyan bir siyasi partinin üyesiydi. Amerika yanlısı hükümet genç idealistlerin hiddetini ve velvelesini yatıştırmak adına bu partinin doğuşuna izin vermişti. Dayım meydanda asılı olan afişte en önde duruyordu. Bir yandan siyasi programıyla ekip üyelerini cezbediyor, diğer yandan başroldeki jönlere özgü görünümüyle seçmenlerinin gözünde demokrasiye dair umudu temsil ediyordu. Kalender atılganlığı ve genç erkeklere özgü karizmasıyla Çinli ve Vietnamlı aileler arasındaki sınırları yıkmıştı. Bir bakanla kâğıt kıtlığının basın özgürlüğü üzerindeki etkilerini tartışırken aynı anda adamın karısıyla vals yapabiliyordu - Vietnamlılar vals yapmasalar bile.

Tüm çocukluğum boyunca gizli gizli Dayı İki'nin kızı olmayı diledim. Kızı Sao Mai, kimi zaman günlerce varlığını unutsa da onun prensesiydi. Anne ve babası bir primadonnaymışçasına ona tapardı. Dayı İki evde sık sık parti düzenlerdi. Ve sık sık, gece eğlencesinin ortasında, kızını piyanonun başına geçirip çalacağı küçük melodileri takdim etmek için tüm konuşmalara nokta koyardı. Onun gözünde, *Au Clair de la Lune*'un çaldığı o iki kısa dakika boyunca, yetişkinlerden meydana gelen kalabalığın önünde büyük bir rahatlıkla tombul parmaklarıyla piyano çalan o oyuncak bebekten başka hiçbir şey var olmazdı. Her seferinde, davetlilerinin alkışları sırasında dayımın Sao Mai'nin burnuna kondurduğu öpücüğü belleğime kazımak için merdivenlerin altına otururdum. Ona sadece iki dakikasını ayırırdı, o da zaman zaman. Yine de bu, kuzinimin bende olmayan manevi bir güce sahip olması için yeterliydi. Karnının aç ya da tok olmasının pek bir önemi yoktu. Sao Mai ağabeylerine ve bana emir vermekte asla tereddüt etmezdi.

Kuzinim Sao Mai ve ben birlikte büyüdük. Kimi zaman ben onun evine giderdim, kimi zaman da o benimkine gelirdi. Bazen onun evinde bir tanecik bile pirinç tanesi bulamazdık. Anne ve babası evde olmadığında dadıları da ortadan kaybolurdu - genellikle pirinç kavanozuyla birlikte. Anne ve babası da sık sık ortadan kaybolurdu. Ağabeyi bizi tencerenin dibine yapışmış kuru pirinç taneleriyle doyururdu. Yemek gibi olsun diye içine biraz zeytinyağı ve taze soğan eklerdi. Beşimiz aynı anda o kuru pirinci kemirirdik. Bazı günler de mango, longan ve liçi yığınlarını*, domuz sosislerini, kremalı pastaları mideye indirirdik.

Kuzinimin anne ve babası bir meyveyi rengine, bir baharatı kokusuna göre ya da sadece anlık bir dürtüyle satın alırdı. Eve getirdikleri yiyecekler her zaman bir bayram halesiyle çevrili olurdu. Ne mutfaktaki boş pirinç kavanozuna ne de ezberlememiz gereken şiirlere dertlenirlerdi. Sadece tıka basa mango yememizi, meyveleri sularını saça saça ısırmamızı, Doors'un, Sylvie Vartan'ın, Michel Sardou'nun, Beatles'ın ya da Cat Stevens'ın müzikleriyle kendi etrafımızda ve onların etrafında topaç gibi dönmemizi isterlerdi.

*Tropikal meyveler.

Benim evimde yemekler her zaman hazır, dadılar her zaman görev başında, ödevler her zaman gözetimde olurdu. Sao Mai'nin anne ve babasının aksine benim annem düzinelercesi sepette duruyor olmasına rağmen iki erkek kardeşime ve bana paylaşmamız için sadece iki mango verirdi. Porsiyon meselesi konusunda uzlaşamadığımızda elimizdekileri alır ve uzlaşana dek bizi onlardan yoksun bırakırdı. Bu nedenle kimi zaman kuzenlerimle kuru pirinç yemeyi tercih ederdim.

Annemden çok farklı biri olmak istiyordum. Ta ki evde iki tane boş oda olmasına rağmen iki oğlumu aynı odaya yerleştirme kararı verene dek... Erkek kardeşlerimle yaptığımız gibi onların da birbirlerine destek olmayı öğrenmelerini istiyordum. Biri bana insanların arasındaki bağların gülüşlerle, özellikle de paylaşımla, paylaşımdan ortaya çıkan yoksunlukla şekillendiğini söylemişti. Bunun nedeni belki de gecenin ortasında birinin gözyaşlarının diğerini de ağlatması, otistik oğlumun sonunda hayatının ilk üç ya da dört yılında görmezden geldiği ağabeyi Pascal'ın varlığının bilincine varmasıydı. Henri bugün artık Pascal'ın kolları arasına çöreklenmekten, yabancıların önünde onun arkasına saklanmaktan gözle görülür bir şekilde zevk alıyor. Belki de tüm o bölünen, rahatsız uykular sayesinde Pascal da artık kardeşinin takıntılı katılığına uyum sağlayabilmek ve onun güne öfkelenmeden, yersiz tedirginlikler yaşamadan başlayabilmesi için kendi isteğiyle sağ tekinden önce sol ayakkabısını giyiyor.

Annem bizi kardeşler arasında olduğu kadar kuzenler arasında da paylaşım alıştırmaları yapmaya zorunlu bırakmakta muhtemelen haklıydı. Ben annemi kuzinim Sao Mai ile paylaşıyordum çünkü annem onun eğitim sorumluluğunu üzerine almıştı. Bu nedenle ikizmişiz gibi aynı okula gidiyor, aynı sınıfta, aynı sırada oturuyorduk. Kuzinim bazen öğretmen olmadığında onun yerini alır ve uzun cetveli sallayarak masanın üzerine çıkardı. Sao Mai de hepimiz gibi beş ya da altı yaşındaydı ama hiçbir şekilde bu cetvelden çekinmezdi çünkü bizim aksimize o her zaman yere göğe sığmayan bir çocuk olmuştu. Öte yandan ben elimi kaldırmaya, tüm gözler üzerime dikilmişken kapıya kadar yürümeye cesaret edemediğimden altıma yapardım. Kuzinim benim cevaplarımdan kopya çekenleri yere sererdi. Gözyaşlarımla alay edenleri bakışlarıyla yıldırım gibi çarpardı. Gölgesi olduğum için beni korurdu.

Gölgesini her yere yanında taşısa da kimi zaman sadece gülmek için beni bir köpek gibi peşinden koştururdu.

Kuzinimle birlikte olduğumda - ki her zaman onunlaydım - Saygon'daki *Cercle Sportif*'in garsonları tenis dersimden sonra bana asla misket limonlu soda ikram etmezlerdi çünkü Sao Mai'ye önceden getirmiş olurlardı. Bu şık spor kulübünün yüksek duvarlarının arasında son derece farklı iki insan kategorisi vardı: Seçkinler ve hizmetçiler, bembeyaz giysileriyle çocuk krallar ve çıplak ayaklı top toplayıcılar. Ben bunların hiçbirine dahil değildim. Sadece Sao Mai'nin gölgesiydim. Babasının çay saatinde tenis partnerleriyle olan sohbetlerini gizlice dinleyebilmek için onun arkasında dururdum. Babası kulübün terasında, hintkamışından koltuğuna gömülmüş halde şekerli çörek yerken bize Proust'tan bahsederdi. Kankan dansçılarının upuzun bacaklarını anlatırkenki hayranlığını Luxembourg Bahçeleri'ndeki sandalyeleri tasvir ederken de bize yansıtırdı. Paris'te öğrenci olduğu zamanlardan kalma hatıraları arasında yolculuk etmemizi sağlardı. Koltuğunun arkasında dururken anlatmaya devam etmesi için nefes bile almadan bir gölge gibi onu dinlerdim.

Annem bu kadar geri planda kaldığımı gördüğünde çoğu zaman küplere binerdi. Bana o gölgenin arkasından çıkıp ışık saçabilmek için kendi hatlarım üzerinde çalışmam gerektiğini söylerdi. Beni o gölgeden, kendi gölgemden her çıkarmaya çalıştığında arabanın arka koltuğunda tek başıma kalana, Saygon'un kavurucu sıcağında kendimden geçip uykuya dalana dek ağlardım. İnsanların salonları yerine onların park yerlerinde daha fazla zaman geçirirdim. Kimi zaman arabanın etrafında masum masum dönen, sırıtarak dil çıkaran çocukların gürültüsüne uyanırdım. Annem kendimi savunurken kaslarımın güçleneceğine inanırdı. Zamanla başardığı şey beni bir kadına dönüştürmek oldu, fakat asla bir prenses olamadım.

Annem bugün bile beni bir prenses gibi yetiştirmediği için pişmanlık duyar çünkü Dayı İki'nin çocuklarının gözünde bir kral olmasının aksine o benim kraliçem değildir. Dayım sınav kâğıtlarını imzalamamış, karnelerini okumamış, çocuklarının kirli ellerini yıkamamış olsa da ölümüne kadar krallık statüsünü korudu. Bazen kuzinimle birlikte onun *Vespa*'sında gezintiye çıkma şansı yakalardık. Kuzinim önde ayakta dururdu, bense arkada otururdum. Görevli asma kilitle kapıları arkamızdan kilitleyene dek Sao Mai ile ilkokulumuzun önündeki demirhindi ağacının altında dayımın gelişini beklerdik. Marine edilmiş mango, acı tuzlu guava ve soğuk Meksika turpu satıcıları bile okulun önündeki kaldırımı terk ederlerdi. Batan güneşten gözlerimiz kamaşırken Mai ve ben dayımın saçları rüzgârda uçuşarak, coşkuyla, eşi benzeri olmayan bir gülümseme saçarak uzaktan yaklaştığını görürdük.

Bizi kollarına almasıyla sadece prensese dönüşmekle kalmaz, aynı zamanda onun gözünde en güzel, en değerli haline gelirdik. Bu mutluluk verici anlar ancak yol boyunca sürerdi: Dayı İki kısa bir süre sonra koluna bir başka kadını takardı. Sırası geldiğinde o an için prensesi olan kişi asla aynı kadın olmazdı. Yeni prensesi prenses olmayı bırakana kadar dayımı salonda beklerdik. Kadınlarından her biri onun gözdesi olduğunu düşünmenin tatminini yaşardı, diğerlerinden biri olduğunu çok iyi bilmesine rağmen...

Anne ve babam Dayı İki'nin lakayt tavırlarını epey eleştirirlerdi. Bu yüzden Dayı İki benden böyle bir şey istememiş olmasına rağmen onlara ne okulun önündeki uzun bekleyişleri ne de tanımadığımız kadınların salonlarındaki akşamları anlatmışımdır. Onu ele verseydim bizi okuldan alma izni asla olmayacaktı. Prenses olma, öpücüğümün onun yanağında bir çiçeğe dönüştüğünü görme şansımı kaybedecektim. Otuz sene sonra annem yanaklarına aynı çiçekli öpücüklerden kondurmamı istemişti. Belki de sonunda onun gözünde bir prenses olmuştum. Oysa ben sadece onun kızıydım, yalnızca onun kızı.

Annem Dayı İki'nin oğullarına bizim gibi gemiyle yola çıkabilmeleri için Québec'ten para yolladı. 1970'lerin sonundaki ilk *gemi halkı* dalgasından sonra kızları denize yollamak mantıklı değildi çünkü korsanlarla karşılaşmak kaçınılmaz bir yolculuk ritüeline dönüşmüştü. O nedenle sadece yaşça büyük oğlan çocukları mülteci otobüsleriyle yola çıktılar ama yarı yolda tutuklandılar. Babaları, yani dayım, kralım onları ihbar etmişti... Onları denizde kaybetmekten mi korkmuştu yoksa bir baba olarak kendisine misilleme yapılmasından mı? Geriye dönüp baktığımda asla onların babası olmadığını, sadece kralları olduğunu onlara söyleyemediğini düşünürüm. Meydanın ortasında antikomünist diye parmakla gösterilmekten korkmuş olmalıydı. Kuşkusuz kısa bir süre önce kendisini evindeymiş gibi hissettiği o meydana dönmekten korkuyordu. O zamanlar konuşabilseydim ona çocuklarını ihbar etmemesini söylerdim. Ona geç kalışlarından ve sıvışmalarından kimsenin haberi olmadığını, onu ele vermediğimi söylerdim.

Mayolu ve pembe taytlı, saçlarını bir çiçekle tutturmuş Jeanne, yani meleğimiz kelimeleri kullanmaksızın sesimi özgür bıraktı. Bizimle - Sainte Famille İlkokulu'ndaki dokuz yeni Vietnamlıyla - müzikle, parmaklarıyla, omuzlarıyla konuşurdu. Kollarımızı açarak, çenemizi havaya kaldırarak, derin derin nefes alarak etrafımızdaki boşlukları nasıl dolduracağımızı gösterirdi bize. Bir melek gibi etrafımızda kanat çırpardı. Bakışlarıyla bizi birer birer okşardı. Boynunu gerdiğinde omzundan koluna, parmak uçlarına kadar devam eden bir çizgi meydana gelirdi. Bacakları duvarları silmek, havayı kımıldatmak istermiş gibi dairesel hareketler yapardı. Sesimi dudaklarımın ucuna varabilmesi için bedenimin kıvrımlarından nasıl serbest bırakacağımı Jeanne sayesinde öğrendim.

Sesimi vefatından hemen önce Dayı İki'ye Saygon'un tam ortasında Houellebecq'in *Les Particules élémentaires* kitabından erotik pasajlar okumak için kullandım. Artık onun prensesi olmayı arzulamıyordum, ona *besame, besame mucho* diye şarkı söylerken parmaklarını Viyana kahvesinin krem şantisine nasıl batırdığını hatırlatan bir meleğe dönüşmüştüm.

Bedeni soğuk ve kaskatı kesilse de sadece evlatları, eşleri - eskiler ve yenisi - erkek ve kız kardeşleriyle çevrili değildi. Onu hiç tanımayanlar da vardı. Binlerce kişi ölümüne gözyaşı dökmeye geldi. Kimi sevgilisini, kimi spor muhabirini, kimi eski milletvekilini, yazarını, ressamını, pokerdeki elini kaybetmişti.

Tüm bu insanların arasında gariban görünen bir adam duruyordu. Üzerinde kolları sararmış bir gömlek ve eski bir kemerin tuttuğu pilili, siyah bir pantolon vardı. Uzakta, alev kırmızısı çiçeklerle bezeli bir ateş ağacının gölgesinde, çamur lekeli bir Çin bisikletinin yanında dikiliyordu. Şehrin banliyösünde, bir Budist tapınağının duvarlarının ardında bulunan mezarlığa kadar konvoyu takip etmek için saatlerce beklemişti. Orada da bir köşede, sessizce, kıpırdamadan durdu. Teyzelerimden biri yanına gitti ve ona bisikletiyle bunca yolu niçin geldiğini, dayımı tanıyıp tanımadığını sordu. Adam onu tanımadığını ama onun kelimeleri sayesinde yaşadığını, her sabaha uyandığını söyledi. İdolünü kaybetmişti. Bense onun gibi değildim. İdolümü ya da kralımı değil ben sadece kadınlarla, siyasetle, resimle,

kitaplarla, özellikle de uçarılıkla ilgili hikâyeler anlatan bir arkadaşımı yitirmiştim çünkü o ölmeden önce yaşlanmamıştı. Eğlenmeye, genç yetişkinlere özgü hoppalıkla son ana kadar yaşamaya devam ederek zamanı durdurmuştu.

O zaman belki de annemin kraliçem olmasına gerek yoktu. Yanaklarına nadiren kondurduğum öpücükler o kadar görkemli olmasa da onun sadece annem olması bile pek çok şey ifade ediyordu.

Annem dayımın sorumsuz tavırlarını, daha doğrusu onun sorumsuz davranma kapasitesini çekemezdi. Elinde olmadan küçük erkek ve kız kardeşlerinin kral-kraliçe statülerini de kıskanırdı. Ağabeyi gibi kız kardeşleri de değişik sebeplerle çocukları tarafından çok seviliyorlardı. Bunun bir nedeni de birinin en güzel, diğerinin en yetenekli, ötekinin en zeki olmasıydı... Kuzenlerimin gözünde anneleri her zaman en iyisiydi. Teyzelerim ve kuzenlerim dahil olmak üzere hepimize göre annemin tek yaptığı, etrafına korku salmaktı. Genç bir kadınken en yüksek makamın otorite figürünü temsil ediyordu. Abla rolünü kılı kırk yararak kız kardeşlerine benimsetmeye çalışırdı çünkü etrafındaki tüm var oluşları yutan ağabeyinden kurtulmak isterdi.

Annem evin erkeği, eğitim bakanı, aile reisi, klan başkanı görevlerini üstlenmişti. Kararları o alır, cezaları o verir, suç işleyenleri hizaya getirir, karşı çıkanları sustururdu. Dedem yönetim kurulu başkanı olduğu için ev işleriyle ilgilenmezdi. Anneannem ise küçük çocukları ve tekrarlanan düşükleriyle meşguldü. Anneme göre Dayı İki kimi zaman bencilliğin, kimi zaman da benmerkezciliğin temsiliydi. Bu nedenle annem yüce otoritenin yöneticiliğini üstlenmişti. Anneannem bir keresinde annemin izni olmadan Dayı İki ile dışarı çıktıkları için banyoya kapatılarak cezalandırılan çocuklarının serbest bırakılmasını anneme söylemeye cesaret dahi edememişti. Annem o zamanlar genç bir kız olduğundan, saflığından nüfuzunu demir bir yumrukla sağlıyordu. Ağabeyinin gamsızlığının ve küçüklerin ona duyduğu

saygının öcünü almak isterken planı suya düşmüştü çünkü küçükler o gün banyoda eğlenmeye devam etmişlerdi, hem de o olmadan... Edep uğruna kız kardeşlerine dans etmeyi yasaklarken gençliğe özgü tüm o uçarılık da annemin parmaklarının arasından kayıp gitmişti.

Tüm bunlara rağmen annem son on senedir dansın tadına varmış durumda. Arkadaşlarının tango'nun, ça-ça-ça'nın, paso doble'nin fiziksel egzersizin yerini tuttuğu ve şehvetten, baştan çıkarıcılıktan, sarhoşluktan yoksun olduğu konusunda kendisini ikna etmelerine izin veriyor. Yine de haftalık dans derslerine gittiğinden beri gündüzki seçim kampanyalarını ağabeyi, babam ve diğer onlarca genç adayın bir masanın etrafında neşeyle oturduğu akşamlarla birleştiremeyişinden yakınıyor. Aynı zamanda sinemada eli babamın elini, fotoğraf makinelerinin önünde ise yanağı babamın öpücüğünü arıyor.

Annem yaşamaya, kendini sürüklemeyi bırakmaya, kendini yeniden yaratmaya elli yaşında başladı.

Babamın kendini yeniden yaratacak hali yoktu. O, geçmişe bağlanmadan yalnızca anı yaşayanlardandı. Başka bir zaman yokmuşçasına karşılaştırmaksızın, ölçmeksizin şimdiki zamanın her anının tadını çıkarırdı. Bu yüzden ister elinde paspasla bir otelin merdivenlerini silsin, ister bir limuzinin içinde bakanıyla stratejik bir toplantıda olsun her zaman elinden gelenin en iyisini yapar, en büyük mutluluğu duyardı.

Babamdan bu daimi memnuniyet hissini miras aldım. Peki ama o bunu nerede bulmuştu? Onuncu çocuk olması yüzünden mi? Yoksa kaçırılan babasının dönüşünü uzun bir süre beklemesi yüzünden mi? Fransızlar Vietnam'dan ayrılmadan ve Amerikalılar gelmeden önce Fransız yetkililerin ülkeyi bölmek için kışkırttığı birbirinden farklı çeteler Vietnam kırsalına korku salıyordu. Kaçırılan bir kişi için istenen fidye karşılığında varlıklı ailelere çivi satmak yaygın bir uygulamaydı. Çivi satın alınmazsa kaçırılan kişinin kulakmemesinin - ya da başka bir yerinin - içine yerleştirilirdi. Büyükbabamın çivisi ailesi tarafından satın alındı. Büyükbabam eve döndüğünde güvenliklerini ve eğitimlerine devam edebilmelerini sağlamak için çocuklarını kız ve erkek kuzenlerinin şehir merkezindeki evlerine yolladı. Babam anne-babasından uzakta yaşamayı, şimdiki zamanı sevmeyi, geçmişe saplanıp kalmamayı çabucak öğrendi.

Bu yüzden hiçbir zaman gerçek doğum tarihini öğrenmeye meraklı olmadı. Belediyeye kayıtlı sertifikasının üzerindeki resmi tarih bombardımansız, mayınların patlamadığı, kimsenin rehin alınmadığı bir güne denk geliyordu. Belki de anne ve babası, çocuklarının varlığının, ilk nefesleriyle değil de hayatın normal akışına kavuştuğu ilk gün başladığını varsayıyordu.

Benzer şekilde, ayrılışının ardından asla Vietnam'ı bir daha görme ihtiyacı hissetmedi. Doğduğu şehirden insanlar, gayrimenkul girişimcileri adına bugün onu babasının evinin tapusunu istemesi için ziyaret ediyorlar. Orada on tane ailenin yaşadığını söylüyorlar. Evi son gördüğümüzde itfaiyeci olarak yeniden yetiştirilen komünist askerler tarafından kışla olarak kullanılıyordu. O askerler ailelerini o büyük evde kurdular. Ulusal Yol ve Köprü Okulu'ndan mezun, Fransız bir mühendis tarafından inşa edilmiş bir evde yaşadıklarını biliyorlar mıdır? O evin büyük amcamın onu okumak için Fransa'ya gönderen büyükbabama, yani ağabeyine bir teşekkürü olduğunu biliyorlar mıdır? Orada büyümüş olan on çocuğun aileden uzaklaştırılıp bugün on farklı şehirde yaşadığını biliyorlar mıdır? Hayır, hiçbir şey bilmiyorlar. Bilemezler: Onlar, Fransızların geri çekilmesinin ardından, Vietnam'ın o döneminin tarihi kendilerine öğretilmeden önce doğdular. Muhtemelen şehirlerine ilk turist gelmeden önce bir Amerikalının kamuflajsız yüzünü asla yakından görmediler. Tek bildikleri babamın evin mülkiyetini geri alıp bir girişimciye satıp satmayacağı, bü-

yükbabamı ve babaannemi yaşamlarının son ayları boyunca kendi evlerindeki en ufak odaya hapsettikleri için küçük bir hazine, bir tazminat alıp alamayacakları.

Sarhoş ve yitik itfaiyeci askerler bazı akşamlar büyükbabamı susturmak için pencerenin perdesine doğru ateş ederlerdi. Oysa büyükbabam benim bile doğumumdan önce ansızın başına gelen apopleksi yüzünden konuşmuyordu. Ben onun sesini hiç duymadım.

Büyükbabamı sadece yatarken, oymalı ayakların üzerinde yükselen kocaman abanoz bir yatağa uzanmış halde görürdüm. Üzerinde her zaman bembeyaz, kırışıksız bir pijama olurdu. Anne-babasıyla ilgilenmek adına evlenmekten feragat eden babamın kız kardeşi 'Beş' takıntılı bir biçimde büyükbabamın temizliğinden sorumluydu. Hiçbir lekeyi, dikkatsizliğin bıraktığı hiçbir izi hoş görmezdi. Yemek saatlerinde ona lokma lokma pirinç yedirirken bir hizmetçi de sırtını dik tutmak için büyükbabamın arkasına otururdu. Büyükbabamın en sevdiği yemek domuz kızartmalı pilavdı. Domuz dilimleri o kadar ince görünürdü ki kıyıldığını sanırdınız. Oysa onları kıymaya gerek yoktu, iki milimlik küçük karelere bölmek yeterliydi. Halam etleri, çatlamasın diye kenarına gümüş bir halka takılmış *bleu blanc** bir kâsede servis edilen dumanı tüten pirinçle karıştırırdı. Bu kâseleri güneşe tuttuğunuzda kabartıların içindeki yarısaydam kısımları görebilirdiniz. Kaliteleri, motiflerin mavisindeki nüansları ortaya çıkaran bu ışıkla doğrulanırdı. Bu kâseler onlarca yıl boyunca her yemek zamanı halamın avuçları arasında durdu. İnce ve değerli olan bir tanesini parmaklarının arasında tutar, içine birkaç damla soya sosu ve Fransa'dan ithal edilmiş Bretel tereyağından fındık büyüklüğünde bir parça eklerdi. Ziyaretlerimiz sırasında kimi zaman benim de bu pirinçten yeme hakkım olurdu.

*Kökenini Ortadoğu sanatından aldığı düşünülen, özellikle Çin kültürüyle özdeşleştirilen, *mavi-beyaz* boyanan porselen işçiliğine verilen isim.

Bugün, babam Fransa'dan gelen arkadaşlarından hediye olarak bir kutu Bretel tereyağı aldığında bu yemeği oğullarım için hazırlar. Erkek kardeşlerim ise bu tereyağını nitelendirmek için en çılgın sıfatları kullanan babamla sevecenlikle dalga geçerler. Bense onunla hemfikirim. Bu tereyağının kokusunu seviyorum çünkü bana itfaiyeci askerlerle birlikte ölen büyükbabamı hatırlatıyor.

Benzer şekilde, çocuklarıma dondurma servis ederken gümüş halkalı *mavi-beyaz* kâseleri kullanmayı da seviyorum. Bunlar, anne ve babasının ölümünün ardından evinden def edilen halamdan bana miras kalan en değerli nesneler. Halam Budist oldu. Şiltesiz ahşap bir yatak, sandal ağacından bir yelpaze ve babasının dört *mavi-beyaz* kâsesi dışında her türlü nesneden yoksun halde bir hindistancevizi ağacı fidanlığının arkasındaki küçük bir barakada yaşadı. İsteğimi yerine getirmeden önce bir süre tereddüt etti: O kâseler dünyevi kaygılara duyduğu son bağlılığı simgeliyordu. Onu barakasında ziyaret edişimden kısa bir süre sonra etrafı komşu tapınağın keşişleriyle çevrili halde öldü.

Üç yıl boyunca çalışmak üzere Vietnam'a geri döndüm. Fakat Saygon'un sadece iki yüz elli kilometre uzağındaki, babamın doğduğu şehri asla gidip gezmedim. Küçükken, on iki saat süren bu yolda, annem sabit durmam için arabanın zeminine yastıklar yerleştirse bile kusa kusa yolculuk yapardım. Yol derin çatlaklarla kaplıydı. Komünist isyancılar geceleri bu çatlakların içini mayınlarla doldurur, Amerikan yanlısı askerler ise gündüzleri bu mayınları temizlerlerdi. Bununla beraber bazen mayınlardan biri patlardı. O zaman askerlerin delikleri doldurmalarını ve insanlardan kalan parçaları toplamalarını saatlerce beklemek zorunda kalırdık. Bir keresinde bir kadın parçalara ayrılmış, etrafı da dağılıp ufalanmış sarı kabak çiçekleriyle çevrilmişti. Muhtemelen topladığı sebzeleri satmak için pazaryerine doğru gidiyordu. Belki bebeğinin cesedi de yolun kıyısında bulunmuştu. Belki de bulunmamıştı. Belki de kocası ormanda ölmüştü. Annemin vali babasının evinin önünde aşkını kaybeden kadın belki de oydu.

Çilek ya da fasulye toplamak için bir kamyonun karanlığına gömüldüğümüz bir gün annem her sabah babasının evinin karşısında patronunu bekleyen bir gündelikçiden bahsetti bana. Dedemin bahçıvanı her sabah bu kadına muz ağacı yaprağına sarılı pirinç lapası götürüyormuş. Kadın her sabah kauçuk fidanlıklarına gitmek için bindiği kamyonda ayakta duruyor ve begonvil bahçesinin ortasında giderek uzaklaşan bahçıvanı izliyormuş. Bir sabah, adam ona kahvaltı getirmek için tren yolunu geçmemiş. Ertesi gün de... Ve sonraki gün de. Bir akşam kadın anneme soru işaretleriyle ama sadece soru işaretleriyle dolu bir kâğıt vermiş. Kâğıtta soru işaretlerinden başka hiçbir şey yokmuş. Annem işçilerle dolu kamyonda o kadını bir daha hiç görmemiş. O genç kadın ne fidanlıklara ne de begonvil bahçesine geri dönmüş. Bahçıvanın, ailesinden boşu boşuna onunla evlenme izni istediğini bilmeden ortadan yok olmuş. Hiç kimse dedemin, ailesinin isteğini kabul ederek bahçıvanı başka şehre yolladığını ona söylememiş. Hiç kimse bahçıvanın ardında bir mektup dahi bırakmaksızın alelacele yola çıkmak zorunda kaldığını ona söylememiş. Çünkü o erkekler eşliğinde yolculuk eden genç bir kadınmış. Çünkü güneş gören teni fazla esermiş.

Çilek tarlalarında ya da fidanlıklarda çalışmamasına rağmen Madam Girard'ın teni de bir o kadar esmerleşmişti. Madam Girard, ilk mesai gününden önce eline süpürge bile değmediğini bilmeden annemi ev işleri için işe almıştı. Madam Girard'ın Marilyn Monroe gibi platin sarısı saçları ve mavi, masmavi gözleri vardı. Uzun boylu, kahverengi saçlı Mösyö Girard ise ışıl ışıl antika bir otomobilin sahibi olmaktan gurur duyardı. Bizi ustaca biçilmiş çimenlik bir alanı olan, girişi çiçeklerle çevrili, tüm odaları halıyla kaplı beyaz evlerine konuk ederlerdi sık sık. Amerikan rüyamızın cisimleşmiş haliydiler.

Kızları beni onun paten yarışlarına davet ederlerdi. Bana küçülmüş elbiselerini verirdi. Bunlardan bir tanesi ince askılı, pamuklu kumaştan, üzerinde minicik beyaz çiçekler olan masmavi bir elbiseydi. O elbiseyi yaz boyunca giydim, hatta sonra altına bir balıkçı yaka geçirip kışın da giymeye devam ettim. İlk kışımızda her giysinin mevsimi olduğunu, sahip olduğumuz giysileri öyle istediğimiz zaman giyemeyeceğimizi bilmezdik. Üşüdüğümüz zaman hiçbir ayrım yapmadan, değişik kategorilerden bihaber, bir elbisenin üzerine bir diğerini geçirir, lahana gibi kat kat gezerdik.

Babam otuz sene sonra Mösyö Girard'ın izini buldu. Artık aynı evde oturmuyordu, karısı onu terk etmişti, kızı ise ücretli izni esnasında bir amaç, bir yaşam arayışı içerisindeydi. Babam bu haberleri bize ilettiğinde kendimi neredeyse suçlu hissettim. Mösyö Girard'ın Amerikan rüyasını arzulaya arzulaya istemeden de olsa ondan çalıp çalmadığımızı düşündüm.

Otuz sene sonra bir de ilk arkadaşım Johanne'ı buldum. Beni tanımadı, ne telefonda ne de yüz yüzeyken, çünkü konuştuğumu hiç duymamıştı, çünkü daha önce hiç konuşmamıştık, çünkü o beni sağır ve dilsiz olarak tanımıştı. Cerrah olmayı istediğini hatırlamıyordu, halbuki ortaokuldaki danışmanlara her zaman cerrahinin Johanne gibi ilgimi çektiğini söylerdim.

Danışmanlar her sene beni ofislerine toplantıya çağırırlardı çünkü ders notlarım ve neredeyse tamamen yetersiz denilebilecek gündelik entelektüel test sonuçlarım arasında aşikâr bir sapma vardı. Jacques Cartier ile ilgili bir metni ezbere okuyabilirken 'şırınga, neşter, kafatası ve bisturi' dizisinde alakasız olanı nasıl bulamazdım? Ben sadece bana özel olarak öğretilen ve sunulan konulara hâkim olabiliyordum. Bu nedenle 'sevgili' ya da 'solaryum salonu' ya da 'binicilik' kelimelerini değil ama 'cerrah' kelimesini anlayabiliyordum. Ulusal marşı nasıl söyleyeceğimi biliyor ama tavuk dansını ya da doğum günü şarkısını bilmiyordum. Bildiklerimi tesadüfen biriktiriyordum. Tıpkı 'armut' kelimesini telaffuz edip 'anne' diyemeyen oğlum Henri gibi. Çünkü bizim öğrenme güzergâhımız atipikti, dolambaçlar ve pusularla doluydu. Ne derecesi ne de mantığı vardı. Rüyalarımı da böyle şekillendirirdim, tanışmalar, arkadaşlar, diğer insanlar arasından.

Pek çok göçmen Amerikan rüyasını gerçekleştirdi. Otuz sene önce Washington, Québec, Boston, Rimouski ya da Toronto'da gül bahçeleri, yüz yıllık kocaman ağaçlar, taş evlerle kaplı mahallelerden geçerdik ama aradığımız adres asla o kapılardan biri olmazdı. Bugün Hala Altı ve eşi (Enişte Altı) o evlerden birinde oturuyor. Birinci sınıfta uçuyorlar ve hosteslerin çikolata ya da şampanya ikramına son vermek için koltuklarının arkasına uyarı asmak zorunda kalıyorlar. Otuz sene önce Enişte Altı Malezya'daki mülteci kampımızda sekiz aylık kızından daha yavaş sürünürdü çünkü besin eksikliği çekerdi. Otuz sene önce Hala Altı kızına süt alabilmek için giysileri tek bir iğneyle dikmek zorunda kalırdı. Otuz sene önce onlarla elektriksiz, akarsuyumuz ve mahremiyetimiz olmadan karanlıkta birlikte yaşardık. Bugün ise evlerinin çok büyük olmasından, dört bir yana saçılmış ailemizin Kuzey Amerika'daki ilk yıllarımız boyunca anne ve babamın evinde bir araya geldiğimizdeki tadı yeniden bulamayacak kadar küçülmüş olmasından yakınıyoruz.

Fanwood'dan, Montpelier'den, Springfield'dan, Guelph'den Montreal'e yirmi beş, bazen otuz kişi gelir, tüm Noel tatili boyunca üç odalı küçük bir dairede bir arada yaşardık. Yalnız uyumak isteyen biri olursa küvete yerleşirdi. Sohbetler, gülüşmeler ve atışmalar kaçınılmaz olarak gece boyunca sürerdi. Birbirimize sunduğumuz her hediye gerçek bir hediyeydi çünkü her şeyden önce bir fedakârlığın sonucunda alınıyor ve bir ihtiyaca, bir arzuya ya da bir

hayale cevap veriyordu. Yakınlarımızın hayallerini iyi bilirdik: Geceler boyunca dip dibe otururduk ve o zamanlar hepimizin rüyası aynıydı. Uzunca bir süre hepimiz aynı rüyayı görmek zorunda kaldık: Amerikan rüyasını.

On beş yaşımdayken, tavuk üretim fabrikasında çalışan Hala Altı bana üzerinde Çin perilerinin, kiraz ağaçlarının ve kırmızı-sarı-siyah bulutların resimleri olan kare biçimli alüminyum bir çay kutusu verdi. Hala Altı ikiye katlanıp çayın içine konmuş on tane kâğıt parçasının her birinin üzerine bir meslek, benim için kurduğu bir hayali yazmıştı: Gazeteci, marangoz, diplomat, avukat, moda tasarımcısı, hostes, yazar, insani yardım görevlisi, yönetmen, siyasetçi. Bu hediye sayesinde doktorluktan başka mesleklerin de var olduğunu, kendi hayalimi kurma iznim olduğunu öğrendim.

Oysa Amerikan rüyası bir kez gerçekleşti mi nakledilmiş bir organ ya da bir ur gibi bizi asla terk etmez. Yüksek topuklularım, kalem eteğim ve evrak çantamla Hanoi'deki yoksul çocuklar için inşa edilmiş aşevi-okula ilk kez gittiğimde masama servis yapan genç garson onunla niçin Vietnamca konuştuğumu anlamadı. Kuzeyli aksanımı hissetmediğini sandım ilk başta. Yemeğin sonunda ise bana Vietnamlı olamayacak kadar şişman olduğumu söyledi saf bir şekilde.

Bu gözlemi patronlarıma ilettim ki o sözlere bugün hâlâ gülerler. Garsonun kırk beş kilo oluşumdan değil de beni kalınlaştıran, tombullaştıran, ağırlaştıran Amerikan rüyasından bahsettiğini daha sonra anladım. O Amerikan rüyası ses tonuma güven, hareketlerime kararlılık, arzularıma keskinlik, yürüyüşüme hız, bakışlarıma güç katmıştı. O Amerikan rüyası her şeye sahip olabileceğime, şoförlü bir arabada etrafı gezerken aynı anda terden gözleri yanan bir kadının sürdüğü paslı bir bisikletin üzerinde taşınan kabakların ağırlığını ölçebileceğime, cüzdanları Amerikan Dolarlarıyla dolu adamların aklını karıştırmak için barda kalçalarını sallayan kızlarla aynı ritimde dans edebileceğime, sürgün edildiğim o büyük evde yaşayıp doğrudan kaldırıma, iki sokağın kesişim noktasına inşa edilmiş okula kadar çıplak ayak koşan çocuklara eşlik edebileceğime inandırmıştı beni.

Oysa o genç garson her şeye sahip olamayacağımı, Vietnamlıların kırılganlıklarını, kararsızlıklarını, korkularını

kaybettiğim için Vietnamlı olduğumu belirtme hakkımı yitirdiğimi bana hatırlatmıştı. Ve beni eleştirmekte haklıydı.

Aynı dönemde patronum bir Montréal gazetesinden Québec ulusunun beyaz ırktan olduğunu ve - Québec bana Amerika rüyasını yaşatmış ve otuz sene boyunca beni avutmuş olsa da - çekik gözlerimin beni doğrudan ayrı bir kategoriye soktuğunu yineleyen bir makale kesti. Peki o zaman ben kimi sevecektim? Kimseyi sevmeyecek miydim yoksa her birini sevecek miydim? Hiçbirine ait olmadan hepsini sevmeye karar verdim. Kendisine dansta eşlik etmemi İngilizce teklif eden Mösyö Saint-Félicien'i sevmeye karar verdim. *Follow the guy*, demişti bana. Aynı zamanda bana 'beyaz' kocamın yanında eskortluk yapmak için ne kadar para aldığımı soran Danang'daki bisiklet sürücüsünü de seviyorum. Ve Hanoi pazarının gizli bir köşesinde yere oturmuş, komşularına benim Japon olduğumu, Vietnamcamı hızla ilerlettiğimi anlatan, parçasını beş yüze elden çıkaran tofu satıcısı kadını düşünüyorum sık sık.

Haklıydı. Erken yaşta terk ettiğim anadilimi yeniden öğrenmem gerekti. Ne olursa olsun dilime tam anlamıyla hâkim olamamıştım çünkü ben doğduğumda ülke ikiye bölünmüştü. Ben güneyden geliyorum, bu nedenle kuzeylilerin nasıl konuştuğunu ülkeye dönmeden önce hiç duymamıştım. Benzer şekilde birleşmeden önce kuzeyliler de güneylileri hiç duymamışlardı. Kanadada olduğu gibi Vietnam'ın da kendine has iki yalnızlığı vardı. Vietnam'ın kuzeyindeki dil, bir çatının üzerine yerleştirilmiş makineli tüfek yardımıyla uçak düşürmeyi, monosodyum glutamat ile kanın pıhtılaşmasını hızlandırmayı, alarmlar çalarken

barınakların nasıl onarılacağını nitelemek için yaratılmış kelimelerle dönemin siyasi, toplumsal ve ekonomik durumuna göre evrilmişti. Bu dönem boyunca güneyin dili Coca-Cola kabarcıklarının dil üzerinde yarattığı hissi ifade etmek için kelimeler, güney sokaklarındaki casusları, isyancıları, komünizm sempatizanlarını adlandırmak için terimler, GI'ların* hiddetli gecelerinde dünyaya gelen çocukları belirtmek için adlar yaratmıştı.

*ABD Silahlı Kuvvetleri mensuplarını veya onların kullandıkları teçhizatı ifade eden terim.

Bizimle aynı gemiye binebilmek için Enişte Altı kendisinin, karısının, yani Hala Altı'nın ve ufacık kızının biletini GI sayesinde aldı. Anne ve babası buz sayesinde epey zengin olmuştu. Amerikan askerleri yataklarının altına koymak için bunlardan bir metre uzunluğunda, yirmi santim kalınlığında, bütün bloklar halinde satın alıyorlardı. Vietnam ormanlarında haftalar boyunca korkudan sırılsıklam olduktan sonra serinlemeye ihtiyaç duyuyorlardı. Kendi bedenlerinin sıcağını ya da saat hesabıyla kiraladıkları kadınlarınkini hissetmek istemşmelerinin yanı sıra insani bir rahatlığa ihtiyaçları vardı. Vermont ya da Montana'nın serin cereyanına yeniden kavuşmaya ihtiyaçları vardı. Kollarındaki tüylere dokunan her çocuğun avcunda el bombası saklı olduğundan bir an olsun şüphe duymadan kendilerini o serinliğin içinde bulmaya ihtiyaçları vardı. Sakatlanan arkadaşlarının çığlıklarını def edebilmek için kulaklarına sahte aşk sözcükleri fısıldayan tüm o etli dudaklara dayanabilmek için soğuğa ihtiyaçları vardı. Çocuklarını taşıyan kadınları bir daha asla geri dönmemek üzere terk edebilmek, soyadlarını asla açık etmemek için soğuğa ihtiyaçları vardı.

GI çocuklarının pek çoğu yetim, evsiz barksız kaldı ve sadece annelerinin mesleği nedeniyle değil aynı zamanda babalarınınki yüzünden de toplumca yok sayıldı. Onlar savaşın gizli yüzüydü. Son GI'ın terk edilmesinden otuz sene sonra Amerika Birleşik Devletleri bu yaralı çocukları iyileştirmek için askerlerinin yerine Vietnam'a döndü. Hükümet onlara lekelenmiş olanı geçersiz kılacak yepyeni bir kimlik verdi. Bu çocukların çoğunun ilk defa bir adresi, bir evi, bir hayatı oldu. Bazılarının ise böyle bir zenginliğe sahip olma şansı yoktu.

New York polisi için tercüman olarak çalışırken bu çocuklardan - artık yetişkin olmuş - biriyle karşılaştım. Kızın okuma yazması yoktu. Bronx sokaklarında başıboş dolaşıyordu. Manhattan'a adını söylemediği bir yerden otobüsle gelmişti. Otobüsün onu Saygon Postanesi'nin hemen önüne yerleştirilmiş, karton kutulardan yapılma yatağına kadar götürmesini ummuştu. Israrla Vietnamlı olduğunu söylüyordu. Sütlü kahve teni, dalgalı gür saçları, Afrikalı kanı, derin kesikleri olsa da hiç durmadan, "Vietnamlıyım, sadece Vietnamlıyım," diye tekrarlıyordu. Kendi ormanına dönmek istediğini polise tercüme etmem için bana yalvardı. Fakat polis ancak onu Bronx'daki ormana salabildi. Elimden gelse onu göğsüme basardım. Elimden gelse kirli ellerin bedeninin üzerinde bıraktığı izleri silerdim. Oysa onunla aynı yaştaydım. Hayır, onunla aynı yaşta olduğumu söylemeye hakkım yoktu: Onun yaşı senelerle, aylarla, günlerle değil dayak yediğinde gördüğü yıldızlarla ölçülüyordu.

Bu kızın hatırası kimi zaman hâlâ aklıma gelir. New York şehrinde hayatta kalma şansının yüzde kaç olduğunu merak ederim. Ya da hâlâ orada olup olmadığını... Polisin de onu benim kadar sık düşünüp düşünmediğini... Princeton'da istatistik doktorasını veren Enişte Altı kızın karşılaştığı riskleri ve engelleri hesaplayabilirdi belki de.

O enişte mden sık sık hesap yapmasını isterim. Oysa o ne bütün bir yaz boyunca her sabah beni İngilizce kursuna götürmek için kat ettiği kilometreleri, ne benim için satın aldığı kitapları, ne de karısıyla birlikte benimle ilgili kurdukları hayallerin sayısını hesaplamıştır. Ona pek çok şey sormaya cüret ederim ancak Mösyö An'ın hayatta kalma olasılığını hesaplamasının mümkün olup olmadığını sorma cesaretini hiç gösteremedim.

Mösyö An, Granby'ye ailemle aynı otobüste geldi. Parmaklarının arasında bir sigarayla yaz kış sırtını duvara, ayaklarını balkonun korkuluklarına dayardı. Kapı komşusuyduk. Uzunca bir süre onun dilsiz olduğunu sandım. Bugün karşılaşacak olsak ona otistik olduğunu söylerdim. Bir gün, sabah çiyinin üzerinde ayağı kaydı. Ve bam, sırtüstü yere kapaklandı. BAM! Kahkahalara boğulmadan önce birkaç kez, "BAM!" diye bağırdı. Ayağa kalkmasına yardım etmek için çömeldim. Kollarımı tutarak bana yaslandı ama ayağa kalkamadı. Ağlıyordu. Gözyaşlarına engel olamıyordu. Sonra birden durdu ve benden yüzümü gökyüzüne çevirmemi istedi. Gördüğüm rengi sordu. Mavi dedim. Bunun üzerine başparmağını havaya kaldırdı ve işaretparmağını şakağıma dayayıp gökyüzünün hâlâ mavi olup olmadığını sordu.

Mösyö An lastik çizme üreten bir fabrikanın temizlik işlerini üstlenmeden önce bir yargıç, öğretmen, Amerikan üniversitesi mezunu, baba ve mahkûmdu. Kauçuk kokusu ve Saygon'daki mahkemesinin harareti arasında yargıç olmaktan, komünist yurttaşları ölüm cezasına mahkûm etmekten iki seneliğine hüküm giymişti. Yeniden eğitim kampında yargılanma, her sabah savaşı kaybeden tarafta yer alan diğerleriyle birlikte sıraya girme sırası ona gelmişti.

Etrafı ormanlarla çevrili bu kamp mahkûmlar açısından - karşıdevrimci, vatan haini, Amerikan işbirlikçisi gibi - statülerini değerlendirmek, özeleştiri geliştirmek ve ağaç keserek, mısır ekerek, tarlalardaki mayınları tarayarak kefaretleri üzerine meditasyon yapmak için bir inziva yeriydi.

Günler bir zincirin halkaları gibi birbirini takip etti - birinci zincir boyunlarına, sonuncusu ise toprağın merkezine bağlanmıştı. Mösyö An bir sabah eski meslektaşlarının paçavra ve derilerle güçbela örtünmüş bedenlere attığı kaçamak, korku dolu ve boş bakışların önünde, çamurun içinde diz çöktürülmek için askerler tarafından sıradan çıkarıldığında zincirinin kısaldığını hissetti. Bana, tabancanın soğuk metali şakağına değdiğinde, son bir başkaldırı hareketiyle gökyüzüne bakmak için başını kaldırdığını söyledi. Mavinin bu kadar yoğun, farklı tonlarını ilk kez görüyordu. Herkes bir anlam vermeksizin gözlerini kırpıştırarak ona bakıyordu. Mösyö An tam o anda tetiğin sessizliğini duydu. Hiçbir gürültü, hiçbir patlama, kan yoktu. Sadece

ter vardı. O gece, gördüğü mavinin nüansları tekrar eden bir film gibi gözlerinin önünde canlandı.

Mösyö An hayatta kaldı. Bazıları gökyüzünün mavi tonlarını sayma şansı bulamadan sandıkların içinde nefessiz kalıp, kuruyup ölürken gökyüzü onu zincirini koparark özgür kıldı. O günden sonra Mösyö An diğer insanlar için mavinin tonlarını listeleme işine kendini adadı.

Mösyö An bana nüansları öğretti. Mösyö Minh bana yazma isteği aşıladı. Mösyö Minh ile babamın teslimatçı olarak çalıştığı Côte-des-Neiges Sokağı'ndaki Çin restoranının kırmızı vinilden koltuğunda karşılaştım. Babamın mesaisinin bitmesini beklerken orada ödevlerimi yapardım. Mösyö Minh onun için tek yönlü yolları, özel adresleri, kaçınılması gereken müşterileri not ederdi. Teslimatçılığa Sorbonne'da Fransız edebiyatı eğitimi alırken sahip olduğu aynı ciddiyet, şevk ve asabiyetle hazırlanırdı. Onu kurtaran gökyüzü değil yazındı. Yeniden eğitim kampında geçirdiği yıllar süresince birçok kitap yazmış ve bunu sahip olduğu tek kâğıt parçasının üzerinde, bir bölüm üzerine başka bir bölüm ekleyerek yapmıştı. Yazın olmasaydı bugün karın eriyişini, yaprakların kopuşunu ve bulutların süzülüşünü duyamazdı. Bir fikrin çıkmaz sokağa girişini, bir yıldızın kayışını ya da bir virgülün dokusunu göremezdi. Akşamları mutfağına geçer ve işvereninin kendisine tedarik ettiği renk düzenini takip ederek ahşap ördekleri, kazları, dalgıçkuşlarını, yeşilbaşları boyarken bana kişisel sözlüğündeki kelimeleri bir mantra, boşluğa doğru bir yürüyüş gibi ezbere söylerdi: Numuler, inlemek, kuadrofoni, son nefeste, sacculina, logaritma, hemoraji...

Barış döneminde ya da Vietnam Savaşı'nın ardından her birimiz farklı bir şekilde kurtarıldık. Benim ailem Anh Phi tarafından kurtarıldı.

Anne ve babamın bir arkadaşının delikanlılık çağındaki oğlu Anh Phi, babamın geceleyin üçüncü kattaki balkonumuzdan aşağı attığı altın tael* paketini bulan kişiydi. O geceden önceki gün anne ve babam evimizde yaşayan on askerden biri bizim katta belirirse diye benden koridor boyunca uzanan ipi gerili tutmamı istemişlerdi. Anne ve babam minicik pembe-siyah karoların altında saklı altın levhaları ve elmasları yerinden çıkarmak için banyoda saatler geçirmişlerdi. Ardından onları kahverengi bir kesekâğıdına dikkatlice sarmışlar ve paketi eski karşı komşumuzun yıkık evinin enkazına doğru atmışlardı.

O dönemde, çocuklar ruhani şefimiz Hồ Chí Minh'e olan minnetlerini göstermek adına ağaç dikmek ve yıkım alanlarındaki zarar görmemiş tuğlaları toplamak zorundalardı. Paketi bulmak için yıkıntıları karıştırmam bu yüzden hiç şüphe çekmeyecekti ama dikkatli olmalıydım çünkü evimizdeki askerlerden biri ne sıklıkta dışarı çıktığımızı ve nereye gittiğimizi gözlemek için kapıda bekliyordu. Bakışlarını üzerimde hissederek bölgeyi hızlıca geçtim ve ikinci kez aramama rağmen paketi bulamadım. Anne ve babam bunun üzerine bir de Anh Phi'nin oraya gitmesini istediler. Kazısının ardından tuğlalarla dolu bir çuvalla oradan çıktı.

*Uzakdoğu'da kullanılan bir para birimi.

Altın tael paketi aileme günler sonra teslim edildi. Anne ve babam bunun üzerine hızla gemiyle kaçışımızı planladılar. Tüm taeller paketin içindeydi. Kaos dolu barış döneminde mantığın yerini açlığın, ahlakın yerini şüphenin almasına alışmıştık. Aksine de rastlanmıyordu... Anh Phi ve annesi birer istisnaydı. Onlar bizim kahramanlarımız oldular.

Doğrusunu söylemek gerekirse Anh Phi iki buçuk kiloluk altını anne ve babama geri vermeden önce de benim kahramanımdı çünkü ne zaman evlerine gitsem kapı eşiğinde benimle birlikte oturur ve diğer çocuklarla oynamam için beni uzaklaştırmak yerine şekerlemeleri kulağımın arkasından çıkarırdı.

Yanımda anne ve babam olmadan çıktığım ilk yolculuk Anh Phi'yi tekrar görmek için Teksas'a oldu. Bu kez şekerleme verme sırası bendeydi. Üniversite konutundaki basit yatağına sırtımızı vererek yan yana yere oturduğumuzda, dul annesi onları - onu ve üç erkek kardeşini - doyurmak için pirinci arpa, hintdarısı ve mısırla karıştırmak zorundayken altın paketini niçin aileme verdiğini, niçin böylesine kahramanca, dürüst bir davranışta bulunduğunu sordum ona. Gülümseyerek ve yastığıyla bana defalarca vurarak ailemin gemi biletini alması gerektiğini düşündüğünü, aksi takdirde takılabileceği küçük bir kızlarının olmayacağını söyledi bana. O hâlâ bir kahramandı, gerçek bir kahramandı çünkü aksini yapamıyordu, çünkü hiç bilmeden, hiç istemeden öyleydi.

Hanoi'deki yazıhanenin karşısında, Budist tapınağının duvarlarının dışında ızgara domuz satan genç kızın gözünde kahraman olmak istemiştim. Pek az konuşurdu. Her zaman işinin başındaydı. Zamanını domuz dilimleyerek ve dilimleri üçe böldüğü onlarca baget ekmeğin arasına yerleştirerek geçirirdi. Yıllar içinde kararmış metal kutudaki kömürü bir kez yaktı mı yüzü zar zor seçilirdi çünkü bir duman ve kül bulutu etrafını sarar, nefesini keser, gözlerini yaşa boğardı. Servisi enistesi yapar ve açık bir lağım çukuru boyunca uzanan kaldırımın kenarına yerleştirilmiş iki leğenin içinde bulaşıkları yıkardı. Kız on beş-on altı yaşlarında olmalıydı. Perde inmiş gözlerine ve kurum kaplı yanaklarına rağmen müthiş bir güzelliği vardı.

Bir gün saçlarıyla polyester gömleğinin bir kısmı alev aldı ve enistesi kirli bulaşık suyuyla dolu leğeni kafasından aşağı boşaltmakta gecikince kız marul, yeşil papaya dilimleri, biber, balık sosuyla kaplandı. Ertesi gün yazıhanede temizlik işlerini yapmasını önermek, onu bir yemek ve İngilizce kursuna yazdırmayı teklif etmek üzere yanına gittim. En büyük hayalini gerçekleştireceğime inanıyordum. Ama tekliflerimi reddetti, hem de kafasının tek bir hareketiyle. Hanoi'den böyle ayrıldım. Onu kaldırımdaki köşesinde bırakıp bakışlarını dumansız bir ufka çeviremeden, Vietnam'da kahramanlıkla özdeşleştirilen, adlandırılan, anılan pek çok kişi gibi, Anh Phi gibi kahramanca davranamadan...

Topların ağızlarından doğmuş bir barış kaçınılmaz olarak cesur insanlara, kahramanlara dair yüzlerce, binlerce anekdota can verir. Komünistlerin zaferinin ilk yıllarında, tarih kitaplarının sayfaları tüm kahramanlardan bahsetmeye yetmiyordu. Bu yüzden kahramanlar matematik kitaplarını da mesken edindiler: Yoldaş Cón günde iki tanesini indirse haftada kaç uçak düşürmüş olur?

Sayı saymayı artık muz ve ananaslarla öğrenmiyorduk. Sınıfımız ölen, yaralanan ya da hapsedilen askerlerin ve renkli zaferlerin hesabıyla kocaman bir Risk oyununa dönüşmüştü. Oysa renkler sadece kelimelerle betimleniyordu. Görüntüler de insanlar gibi tek renkliydi, muhtemelen gerçekliğin karanlık yanını unutmamızı engellemek için. Hepimiz siyah pantolonlar ve koyu renkli bluzlar giymek zorundaydık. Yeşil üniformalı askerler bu kurala uymayanları sorgulama ve yeniden eğitim oturumu için karakola götürüyorlardı. Gözlerine kalem çeken ve gözkapaklarına mavi far süren kızları ise tutukluyorlardı. Onların gözlerinin siyah olduğuna ve kapitalist şiddetin kurbanı olduklarına inanıyorlardı. Belki de bu nedenle Komünist Vietnam'ın ilk bayrağından gök mavisini kaldırmışlardı.

Kocam sarı yıldızlı kırmızı tişörtünü Montréal sokaklarında giydiğinde Vietnamlılar yakasına yapıştılar. Anne ve babam onu hemen soyup üzerine babamın geniş tişörtünü geçirdiler. Öyle bir tişörtü asla giymeyecek olsam da kocamın satın almasına mani olmamıştım çünkü daha önce kırmızı bir fuları gururla boynuma dolamışlığım olmuştu. Komünist gençliğin simgesi giyimime yansımıştı. Hatta arkadaşlarımın boyunlarından sarkan kumaşın üzerine sarı renkle işlenmiş *Cháu ngoan Bác Hồ* cümlesine bile imrenmiştim. Onlar *partinin sevgili çocukları*ydı. Bu benim soyum nedeniyle ulaşamayacağım bir konumdu. Sınıf birincisi olmamın ya da barışımızın babasını düşünerek herkesten çok ağaç dikmemin hiçbir önemi yoktu. Her sınıfta, her yazıhanede, her evde Hồ Chí Minh'in bir portresinin asılı olması gerekiyordu. Fotoğrafı, kutsal oldukları için kimsenin dokunmaya cesaret edemediği atalarımızın yerini almıştı. Yaşarken kumarbaz, değersiz ya da zalim olan atalarımız öldüklerinde ya da tütsüler, meyveler, çaylarla sunağa yerleştirildiklerinde saygıdeğer ve dokunulmaz hale gelirlerdi. Sunaklar atalarımızın bize tepeden bakabilmesi için her zaman yerden yeterince yüksekte olmalıydı. Tüm torunlar atalarını kalplerinde değil başlarının üzerinde taşımak zorundaydı.

Yakın zamanda Montréal'de bir yaşındaki torununa şu soruyu soran Vietnamlı bir büyükanne gördüm: "Thương Bà để đâu?" Sadece dört kelimelik ama iki fiilden - sevmek ve götürmek - meydana gelen bu cümleyi nasıl tercüme edeceğimi bilmiyorum. Kelimesi kelimesine şu anlama geliyor: "Sevmek büyükanneyi nereye götürmek?" Ufaklık eliyle kafasına dokundu. Küçükken bin kez yapmış olduğum bu hareketi tamamen unutmuştum. Sevginin kalpten değil kafadan geldiğini unutmuştum. Tüm vücutta sadece kafanın önemli olduğunu... Hakaret etmek, hem de sadece ona değil tüm soyuna hakaret etmek için bir Vietnamlının kafasına dokunmanız yeterlidir. Québec'li takım arkadaşı futbol maçında ilk topunu yakalayışını kutlamak için kafasını sıvazlayınca sekiz yaşındaki çekingen Vietnamlı işte bu yüzden kızgın bir kaplana dönüşmüştü.

Bir sevgi gösterisi kimi zaman bir hakaret olarak algılanabiliyorsa belki de sevgiye dair hareketler evrensel değildir: Onlar da bir dilden diğerine çevrilmeli, öğrenilmelidir. Vietnamcada sevme eylemini sınıflandırmak, ölçmek mümkündür: Hoşlanmak (*thích*), âşık olmadan sevmek (*thương*), aşkla sevmek (*yêu*), aşk sarhoşu olmak (*mê*), aşktan gözü kör olmak (*mù quáng*), minnet duygusuyla sevmek (*tình nghĩa*). Yani sevmek, kafa olmadan sevmek imkânsızdır.

Şanslıyım ki başımı bir avcun içine gömmekten keyif almayı öğrendim. Annem ve babam da yatakta sıra gıdıklamaya geldiğinde, çocuklarım resmiyetten uzak bir şekilde

saçlarına öpücükler kondurduğunda, onların sevgisini içlerine çekme şansına sahipler. Ben babamın kafasına sadece bir kez dokundum; geminin rampasını geçebilmem için üzerine basmamı emretmişti.

Nerede olduğumuzu bilmiyorduk. Sonunda bir kara parçasına rastlamıştık. Biz kumsala yaklaşırken mavi şortlu, Asyalı bir adam gemimize doğru koşuyordu. Vietnamca karaya inip gemiyi yok etmemizi tekrar ediyordu. Vietnamlı mıydı? Denizde geçirdiğimiz dört günün ardından başlangıç noktamıza mı dönmüştük? Kimsenin kendine bu soruları sormuş olduğunu sanmıyorum çünkü hepimiz bir ordu gibi denize dökülmüştük. Adam bu karmaşanın ortasında sonsuza dek ortadan kayboldu. Suyun bir adım uzağında, kollarını havaya kaldırmış, rüzgârın sadece bana kadar taşıdığı o yardım çığlığıyla boşluğu yumruklayan o adamın görüntüsünün zihnimde niçin hâlâ bu kadar berrak olduğunu bilmiyorum. Bu görüntüyü ten rengi mayosuyla sudan çıkan Bo Derek'inki kadar net hatırlıyorum. Oysa o adamı aylar boyunca her gün karşıma çıkan Bo Derek'in afişinin aksine bir salise boyunca bir kez gördüm.

Köprünün üzerindeki herkes onu gördü ama kimse bu olayı onaylamaya cesaret edemedi. Belki de yerel yöneticiler tarafından denize doğru çevrilen gemileri gören şu ölülerden biriydi. Belki de cennete gitmeyi hak edebilmek için bizi kurtarmak zorunda olan bir hayaletti. Belki de şizofren bir Malezyalıydı. Belki de tatilin tekdüzeliğini kırmak isteyen Club Med'li bir turistti.

Kesinlikle bir turistti çünkü Club Med'in yakınında, kaplumbağaların varlığı nedeniyle koruma altında olan bir kumsala inmiştik. Aslında burası Club Med'in eski bir plajıydı çünkü barı hâlâ orada duruyordu. Duvarında buradan geçmiş ve bizim gibi hayatta kalmış Vietnamlıların isimlerinin yazılı olduğu o barda uyuduk. Karaya yanaşmadan on beş dakika daha beklemiş olsaydık ayaklarımızı o cennet gibi plajın ince kumuna asla gömemeyecektik. Gemimiz karaya ayak basmamızın hemen ardından bastıran yağmur yüzünden kabaran dalgalarla tamamen parçalandı. Bu gösteriyi yağmurdan ve şaşkınlıktan buğulanmış gözlerle sessizce izleyen iki yüzden fazla kişiydik. Tahtalar dalgaların koynunda senkronize bir yüzme gösterisindeymiş gibi sekiyordu. Bu olayın kısa süreliğine de olsa hepimizi dinibütün kıldığına eminim. Birimiz dışında... O adam geminin benzin deposuna sakladığı altın taelleri almak için tam aksi yöne gitti. Asla geri dönmedi. Belki taeller onu batırdı, belki de taşıyamayacağı kadar ağırlardı. Belki de dalgalar arkasına baktığı için onu cezalandırmak ya da geride kalanlara asla pişmanlık duymamaları gerektiğini hatırlatmak için onu yutuverdi.

Bu hatıra bir mekândan ayrılırken niçin yanıma asla bir valizden fazlasını almadığımı şüphesiz açıklıyor. Yanıma sadece kitaplarımı alırım. Diğer her şey asla gerçekten benim olamamıştır. Bir otel karyolasında, bir arkadaşın ya da bir yabancının odasında da kendi yatağımdaki kadar rahat uyurum. Aslında taşınmaktan her zaman mutluluk duyarım. Böylece hafızamın sahiden seçici hale gelebilmesi, sadece gözkapaklarımın ardında ışıldamaya devam eden görüntüleri hatırlayabilmem için sahip olduklarımı eleme, bazı nesnelerden vazgeçme fırsatı bulurum. Ürperişlerimi, şaşkınlıklarımı, altüst oluşlarımı, tereddütlerimi, değişimlerimi, özlemlerimi hatırlamayı tercih ederim... Tercih ederim çünkü bir nesne bükülmeyip katı ve hacimli kalmaya devam ederken diğer her şeyi zamanın rengine göre şekillendirebilirim.

Benzer şekilde, erkekleri de benim olmalarını arzulamadan severim. Böylece ben de onlar için herhangi biri, oynayacak rolü olmayan, var olmayan biri haline gelirim. Onlara ihtiyaç duymuyorum ve yok olabilir varlıklarını özlemiyorum. Yerlerini her zaman biri alıyor ya da alabilir. Aksi olsa dahi hislerim bu yönde. Bu nedenle evli, parmağında yüzük olan erkekleri tercih ederim. Vücudumun, göğüslerimin üzerinde gezinen ellerini severim. Onları severim çünkü kokularının farklılığına, bedenimin üzerindeki bedenlerinin nemliliğine rağmen o süslü yüzükparmakları beni uzakta, bir kenarda, gölgede tutar.

O buluşmaları çepeçevre saran hislerimin ayrıntılarını unuturum. Bununla birlikte Guillaume'un sol ayağımın serçeparmağını adının başharfini çizmek için okşayışı, Mikhaïl'in alnından damlayan ter damlasının birinci bel omurumun üzerine akması, Simon'un *pectus excavatum*'unun* derinliklerine fısıldarsam, kelimelerimin kalbine kadar ulaşacağını söyleyişi gibi gelip geçici şeyleri hatırlarım.

Seneler içinde birinden bir kaş çatış, birinden asi bir bukle, kimilerinden dersler, pek çoğundan sessizlik, bir öğleden sonrası, bir fikir alıp biriktirdim - yüzlerini anımsama ihtiyacı duymaksızın tek bir sevgili yaratmak için. Bu adamlar bir araya gelip bana âşık olmayı, bir âşık olmayı, aşk halini arzu etmeyi öğrettiler. Yine de *sevmek* fiilini bana öğreten, *sevmek* fiilini anlamlandıran çocuklarım oldu. Sevmenin ne olduğunu bilseydim çocuklarım olmazdı çünkü insan bir kez sevdi mi sonsuza kadar sever. Dayı İki'nin karısı Yenge İki'nin aile servetini bir piroman gibi yakıp kül eden kumarbaz oğlunu sevmekten vazgeçemeyişi gibi.

*Göğüs kafesinde içeri çöküklük olarak nitelendirilebilecek şekil bozukluğu.

Ben daha gençken, Yenge İki'yi Buda'nın, İsa'nın ve oğlunun karşısında yere kapanırken gördüm. Oğlunun aylarca ortadan kaybolmaması, onca aylık yokluğun ardından boğazına bıçak dayamış adamların eşliğinde eve dönmemesi için yalvarıyordu. Sert bakışlı, keskin dilli bu iş kadınının kumarbaz oğlunun bütün o hikâyelerine ve yalan sözlerine nasıl inanabildiğini anlayamıyordum anne olmadan önce. Saygon'a geçenlerde gittiğimde, bu hayatta öz oğlunun sahtekârlıklarına mütemadiyen inanmak zorunda olduğu için bir önceki hayatında büyük bir suç işlemiş olması gerektiğini söyledi bana. Artık sevmek istemiyordu. Sevmekten yorgun düşmüştü.

Oğlunun yetişkinlik döneminde cinsel organını oğluma tutturduğunu, bir başka gece korunmasız haldeki Teyze Yedi'nin cibinliğinin altına süzüldüğünü anne olduğum için ona anlatmadım ve sessizliğimi korudum. Yaşlanmış, bitap düşmüş Yenge İki çok sevmekten ölmesin diye dilimi tuttum.

Teyze Yedi anneannemin altıncı çocuğu. Yedi rakamı ona sanılanın aksine şans getirmedi. Ben küçükken, Teyze Yedi bazen içinde biriken öfkeyi dışarı atmak için bütün gücüyle vurmaya hazır halde, elinde tahta bir ıspatulayla kapıda beni beklerdi. Her daim öfkeliydi. Bağırmaya, kendini yerlere atmaya, vura vura içini boşaltmaya ihtiyacı vardı. Çığlıklarını duyan tüm hizmetçiler ellerindeki su kovalarını, bıçakları, küçük kazanları, bulaşık bezlerini, süpürgeleri bırakıp onu zapt etmek için evin içinde koşturmaya başlardı. Bu karışıklığa anneannemin, annemin, teyzelerimin, çocukların çığlıkları eklenirdi. Histeri ve delilikle dolu yirmi sesten meydana gelen bir koroyduk. Bir süre sonra neden bağırdığımızı bilmezdik çünkü Teyze Yedi'nin çığlıkları çoktan bizimki tarafından bastırılmış olsa da her birimiz fırsattan istifade bağırmaya devam ederdik.

Teyze Yedi kimi zaman beni kapıda beklemek yerine anneannemden çaldığı anahtarla kapıyı açardı. Bizi terk etmek, engelinin görünmez ya da daha az görmezden gelinir olduğu dar sokaklarda özgürlüğüne kavuşmak için kaçardı. Bazıları yirmi dört karatlık altın kolyesini alınca engelini görmezden gelir ya da biraz pohpohlama karşılığında onunla cinsel ilişkiye girerdi. Hatta bazıları şantaj yapabilmek için hamile kalmasını dahi umardı. O dönemde teyzem ve ben aynı zihinsel yaştaydık, birbirine korkularından bahseden iki arkadaştık. Hikâyelerimizi paylaşırdık. Bugün, o engelli teyzem beni bir yetişkin olarak görüyor ve bu yüzden bana artık ne kaçışlarını ne de dar sokaklardaki eski hikâyelerini anlatıyor.

Ben de komşu çocuklarla birlikte seksek oynayabilmek için sokağa çıkmanın hayalini kurardım. Parmaklıklı pencerelerimizin arkasından ya da balkonumuzdan onlara imrenirdim. Ev iki metre yüksekliğinde beton duvarlarla çevriliydi ve bu duvarların üzerine her türlü davetsiz misafirin gözünü korkutmak için cam kırıkları gömülmüştü. Benim durduğum yerden duvarın bizi korumak için mi yoksa hayata erişimimizi engellemek için mi var olduğunu söylemek zordu.

Dar sokaklar rengârenk yüzlerce iple örülmüş lastiklerde atlayan çocuklarla dolup taşardı. Benim en sevdiğim oyuncağım *Seni Seviyorum* diyen bir oyuncak bebek değildi. Favori oyuncağım sokak satıcılarının içine paralarını koydukları çekmeceli ahşap bir tabure ve omuzlarının üzerine yerleştirdikleri uzun bambu çubuğun iki ucunda taşıdıkları sepetlerdi. Her tür çorbayı satarlardı. İki ağırlığın ortasında yürürlerdi: Bir yanda büyük bir haşlama kazanı ve onu sıcak tutmak için kömür ateşi, diğer yanda ise kâseler, ekmekler, erişteler ve baharat. Bazen sırtlarına çocuklarını da asarlardı.

Her satıcı ürününü özel bir melodiyle duyururdu. Ezgilerini kaydetmek için sabahın beşinde kalkan Fransız bir arkadaşım vardı. Kısa bir süre sonra bu seslerin artık sokaklarda çınlamayacağını, seyyar satıcıların fabrikalar yüzünden sepetlerini bırakacaklarını söylerdi bana. Bu yüzden seslerini özenle saklıyor ve tercüme etmemi isteyerek her bir satıcıyı kategorilere ayırıyordu: Çorba ve soya kreması satıcıları, geri dönüşüm için cam toplayanlar, bileyiciler,

erkek masörleri, ekmek satıcıları... Bu tercüme alıştırmalarıyla bütün bir öğleden sonrayı geçirirdik. O arkadaşımdan müziğin sesten, ritimden, herkesin kalbinden geldiğini ve notalara dökülmemiş bu melodilerin müzikalitesinin sis perdesini kaldırabileceğini, pencereleri ve cibinlikleri geçip bir sabah ninnisi gibi usulca bizi uyandırabileceğini öğrendim.

Onların sesini kaydetmek için erken kalkması gerekirdi çünkü çorba özellikle sabahları satılırdı. Her çorbanın eriştesi ayrıydı: Sığırla yuvarlak, domuz ve karidesle düz, tavukla saydam erişte tercih edilirdi. Her kadının kendine has bir spesiyali ve metodu vardı. Granby'deki öğretmenim Marie-France kahvaltımı anlatmamı istediğinde ona şöyle demiştim: Çorba, erişte, domuz. Birçok kez gözlerini kırpıştırarak ve gerinerek yeniden anlatmamı istedi benden ama yanıtım ufak farklılıklarla - erişte yerine pirinç gibi - hep aynı oldu. Diğer Vietnamlı çocukların betimlemeleri de benimkine benziyordu. Bunun üzerine cevaplarımızın kesinliğini anne ve babalarımızın nezdinde doğrulamak için evlerimize telefon açtı. Zaman geçtikçe çorba ve pirinçle kahvaltı etmeye son verdik. Şahsen yerlerine koyacak bir şey bulamadım. O nedenle bugün bile nadiren kahvaltı ederim.

Vietnam'da oğlum Pascal'a hamileyken çorbayla kahvaltı yapma alışkanlığına geri döndüm. Ne kornişon ne yerfıstığı yağı, canım sadece sokağın köşesinden alınmış bir kâse erişteli çorba çekiyordu. Tüm gençliğim boyunca anneannem bu çorbalardan içmemizi yasaklaşmıştı çünkü kâseler ufacık bir su kovasının içinde yıkanırdı. Satıcıların bulaşık suyunu, haşlama suyunu ve kâseleri bir arada omuzlarında taşımaları mümkün değildi. Bu nedenle insanlardan kendilerine mümkün olduğu zaman temiz su vermelerini isterlerdi. Küçükken, kovalarına koyacakları temiz suyla birlikte mutfak kapısının yanındaki bahçe duvarının yakınında onları beklerdim sık sık. Ahşap tabureleri karşılığında mavi gözlü bebeğimi onlara verebilirdim. O zaman teklif etmem gerekirdi çünkü günümüzde tabureleri daha hafif, plastik olanlarla değiştirdiler. Bunların çekmeceleri yok. Yüzeyleri ahşap taburelerdeki gibi yorgunluğun ve yıpranmışlığın izlerini kaydetme becerisinden yoksun. Satıcılar omuzlarında bambu çubuklarının ağırlığıyla modern çağa girdiler.

İlk ekmek kızartma makinemizde kızaran POM marka sandviç ekmeklerinin üzerinde beliren kırmızı ve sarı izler hâlâ aklımda. Granby'deki vaftiz ailemiz ilk dairemize taşındığımızda bu ev aletini alınması gereken şeyler listesinin en tepesine koymuştu. Seneler boyunca bu ekmek kızartma makinesini bir taşınmadan diğerine yanımızda sürükledik. Hem de hiç kullanmamamıza rağmen çünkü pirinç, çorba ve bir önceki günden kalanlarla kahvaltı ediyorduk. Zamanla süt koymadan Rice Krispies yemeye başladık. Erkek kardeşlerim bu geleneği kızarmış ekmek ve reçel yiyerek sürdürdüler. En küçük erkek kardeşim nereye atanmış olursa olsun - New York, Yeni Delhi, Moskova ya da Saygon'a - istisnasız yirmi seneden beri iki dilim tereyağlı sandviç ekmeği ve çilek reçeliyle kahvaltı ediyor. Vietnamlı hizmetçisi taze rendelenmiş hindistancevizi, kavrulmuş susam taneleri ve havanda dövülmüş yerfıstığı kaplı dumanı tüten pirinç lapası topları ya da ev yapımı mayonez, ciğer ezmesi sürülüp kişniş sapıyla süslenmiş bir dilim baget ekmeği hazırlayarak onun bu alışkanlığını değiştirmeye çalıştı... Kardeşim ise her seferinde buzdolabında duran sandviçi yemek için hepsini elinin tersiyle itti. Evini son ziyaretimde lekeli, eski ekmek kızartma makinemizi bir dolabın içinde sakladığını keşfettim. Bu, bir ülkeden diğerine yanında taşıdığı tek ıvır zıvırdı. Sanki demir attığı bir noktaymış ya da ilk demir atışının hatırasıymış gibi...

Kendi demir atma noktamı Guillaume'u karşılamak için Hanoi Havaalanı'na gittiğimde keşfettim. Tişörtünden yayılan Bounce* kokusu ağlamama neden oldu. İki hafta boyunca yastığımın üzerinde Guillaume'un bu giysisiyle uyudum. Guillaume ise kendi adına jackfruit'lerin**, kumkat'ların, durian'ların, karambola'ların, kudret narlarının, yengeçlerin, kurutulmuş karideslerin, zambakların, nilüferlerin ve otların kokusundan etkilenmişti. Sebzelerin, meyvelerin ve çiçeklerin gürültülü bir karmaşayla satıcılar arasında değiş tokuş edildiği gece pazarına pek çok kez gitti. Gömleğimin üzerine kazaklarından birini geçirip Guillaume'a gece pazarında eşlik ediyordum çünkü evimin Kuzey Amerika'daki günlük hayatımın sıradan ve yalın kokusuyla özetlenebileceğini keşfetmiştim. İkamet adresim yoktu, Hanoi'deki ofisin bir odasında yaşıyordum. Kitaplarım Hala Sekiz'in evinde, diplomalarım anne ve babamın Montreal'deki evinde, fotoğraflarım erkek kardeşlerimin evinde, paltolarım eski oda arkadaşımdaydı. Bounce'un, Bounce'un kokusunun bana ilk defa vatan hasreti yaşattığını fark ettim.

*Bir deterjan markası.

**Tayland ve çevresinde yetişen bir meyve.

Quebec'deki ilk yıllarımda giysilerim ya nem ya da yiyecek kokardı çünkü onları yıkandıktan sonra odalarımıza, iki duvar arasına gerilmiş iplere asardık. Orada geçirdiğim gecelere dair aklımda kalan son görüntü, Tibet dua bayrakları gibi odanın etrafına saçılmış renklerdi. Seneler boyu rüzgârın bana getirdiği sınıf arkadaşlarımın giysilerinin deterjan kokusunu içime çektim. Elimize geçen kullanılmış giysi çuvallarını mutlulukla koklardım. Tek istediğim bu kokuydu.

Guillaume iki haftalık Hanoi ziyaretinden sonra yola çıktı. Bana bırakabileceği temiz giysisi kalmamıştı. Takip eden aylarda Bounce'la yıkanıp kurutulduktan sonra sıkıca paketlenmiş bir mendil geçti elime. Bana yolladığı son paketin içinde Paris'e bir uçak bileti vardı. Oraya vardığımda bir parfümcüyle randevu ayarladığını öğrendim. Benden menekşe yaprağını, zambağı, mavi serviyi, vanilyayı, selamotunu koklamamı istedi. Özellikle de Napolyon'a göre adım dahi atmadan insanın kendisini ülkesinde hissetmesini sağlayan ölmezotunu. Guillaume ülkemi, evrenimi bana taşıyacak bir koku bulmamı arzu ediyordu.

O Paris seyahatinde Guillaume'un isteği üzerine benim için hazırlanan dışında başka hiçbir parfüm kullanmadım. O parfüm Bounce'un yerini aldı. Benim için konuşuyor ve bana var oluşumu hatırlatıyor. Oda arkadaşlarımdan biri yaratıcımızın kim olduğunu, bizim kim olduğumuzu, niçin var olduğumuzu anlamak için yıllar boyunca ilahiyat, arkeoloji, astronomi okudu. Odamıza her akşam cevaplarla değil yeni sorularla gelirdi. Benimse ölebileceğim ana ilişkin sorular dışında hiçbir sorum olmamıştı. O anı çocuklarım dünyaya gelmeden önce seçmeliydim çünkü sonrasında ölme seçeneğimi kaybettim. Saçlarının güneşin altında yoğunlaşan ekşi kokusu, geceleyin bir kâbustan uyandıklarında sırtlarındaki terin kokusu, dersten çıktıklarında ellerinin tozlu kokusu beni yaşamak, kirpiklerinin gölgesine hayran kalmak, bir kartopundan heyecan duymak, yanaklarından yuvarlanan bir damla gözyaşıyla altüst olmak zorunda bıraktı ve hâlâ bırakıyor. Çocuklarım bana bir yaranın üzerine üfleyip acıyı yok etme, telaffuz edilemeyen kelimeleri anlama, evrensel gerçeklere tutunma, bir peri olmanın münhasır becerisini verdi. Onların kokularına tutkun bir peri olma becerisini...

Wyatt bir *ao dài* tutkunuydu çünkü bu elbise kadın bedenine mükemmel bir kırılganlık ve ölçüsüz bir romantiklik katar. Bir gün beni eski bir bahçenin arsasının üzerine inşa edilmiş, bir sıra köşkün arkasına saklanmış büyük bir villaya götürdü. Bu villada günlük hayatlarına devam edebilmeyi garantilemek için mobilyalarını azar azar koleksiyonculara satan, yaşını almış iki kız kardeş yaşıyordu. Wyatt onların en sadık müşterisiydi, bu nedenle bize büyükbabamın sahip olduğuna benzer, maun ağacından bir divanda dinlenmemizi teklif ettiler. Eski afyon içicilerinin yastıklarına başımızı yasladık. Ev sahibesi bize çay ve zencefil şekerlemesi getirdi. Fincanları Wyatt ile benim arama bırakmak için eğildiğinde hafif bir meltem *ao dài*sinin kumaşını havalandırdı. Altmış yaşında olmasına rağmen *ao dài*sinin çekiciliği bizi etkilemeyi başarmıştı. Ortaya çıkan bir santimlik teni zamanın bozgunuyla dalga geçiyor, karşısındakini altüst etmeye devam ediyordu. Wyatt o ufacık noktanın altın üçgeni, mutluluk adacığı, kendi Vietnam'ı olduğunu söyledi ve çayını yudumlarken bana şöyle fısıldadı: "*Ruhumu canlandırıyor.*"

Bu elbise Saygon'a ulaştıklarında kuzeyli askerlerin de aklını karıştırdı. Liselilerin okul bahçesinden baharda uçuşan kelebekler gibi üzerlerinde beyaz *ao dài*lerle çıkmalarından huzursuz oldular. O nedenle bu elbiselerin giyilmesini yasakladılar. Yasakladılar çünkü bunlar her köşe başında yer alan devasa panolarda görülen asker şapkalı, kaslı kolları haki gömleklerinden belli olan kadınların kahramanlığına gölge düşürüyordu. *Ao dài*leri yasaklamakta haklılardı. Düğmelerini iliklemek çözmekten üç kat daha uzun sürüyordu. Tek bir ani hareket baskı altındaki düğmelerin patlayıp elbisenin açılması için yeterliydi. Anneannem *ao dài*lerini giymek için üç değil on katı zaman harcardı çünkü on çocuk doğurduktan sonra ikiyüzlü bir şekilde edepli ve yanıltıcı bir şekilde saf olan bu elbisenin ince belli kesimine saygı göstermek için vücudunu yontması, otuz kopçalı bir korseyle onu yeniden çizmesi gerekirdi.

Anneannem bugün çok yaşlı bir kadın ama hâlâ bir kraliçe gibi muhteşem bir güzelliğe sahip. Kırklarında Saygon'daki salonunda otururken bir çağa özgü güzelliğin ve aşırı lükslerin haresini kendinde taşırdı. Bir grup tüccar bulduklarını ona sunmak için her sabah kapıya gelirdi. Satıcıların çoğu onun ihtiyaçlarını zaten bilirdi. Yeni çanak çömlekler, Avrupa'dan henüz gelmiş plastik çiçekler ve kaçınılmaz olarak altı kızı için sutyenler getirirlerdi. Ülke savaşta ve piyasalar değişken olduğu için erken davranmak şarttı. Bazen de elmas getirirlerdi. Çevremizdeki tüm Vietnamlı kadınların elmas büyüteçleri vardı. Elmasların içindeki küçük kalıntıları saptamayı küçüklüğümde öğrenmiştim çünkü bu aile hazinemizin yönetimi için gerekli bir maharetti. Bankacılık sistemi kırılgan ve geçiciydi. O nedenle tasarrufları yönetebilmek için altın ve elmas satış sanatına hâkim olmak gerekiyordu. Anneannemin günler boyunca yerinden hiç kalkmadan alışveriş yaptığı olurdu. Tüccarların ziyareti esnasında arkadaşlarını ya da iş arayan uşakları ağırlardı.

Anneannemin gündüzleri her zaman bu gibi dünyevi işlerle doluydu. O nedenle inançlı biri olmasına rağmen Buda'nın karşısında oturacak vakit bulamazdı. Mallar ve tüccarlar gidip pazarlıklar kesildikten, evini paylaştığı komünistler çelik kasasının içindekilere ve dantel eşarplarına el koyduktan sonra müminlerin giydiği o uzun gri kimonoyu giymeyi öğrendi. Çabucak düzleştirip ensesinde topuz yaptığı kır düşmüş saçlarına rağmen inanılmaz güzel-

di. Tütsü çubuklarından yükselen duman arasında, denize açılan çocuklarından haber bekleyerek gün boyunca her an dualarını tekrar ederdi. Biri erkek diğeri kız olan en ufak iki çocuğunun tüm belirsizliklere rağmen annemle gitmelerine izin vermişti. Annem sonunda anneannemden denizdeki oğlunu kaybetmek ya da onun Kamboçya'da askerliğini yaparken bir mayın tarlasında parçalanmış cesedini bulmak arasında seçim yapmasını istedi. Tereddüt etmeden, titremeden, terlemeden gizlice karar vermesi gerekiyordu. Belki de bu korkusunu kontrol edebilmek için duaya başladı. Belki de tütsünün dumanıyla sarhoş olmak için sunağın yanından bir daha ayrılmadı.

Hanoi'deki karşı komşum da her sabah, şafak vaktinden itibaren saatlerce dua ederdi. Fakat anneanneminkinin aksine odasının bambu pencereleri doğrudan sokağa bakardı. Mantrası ve ahşap yığınına düzenli vuruşları tüm mahalleyi kaplardı. İlk başta oradan taşınmak, şikâyetçi olmak ya da saatini çalıp parçalara ayırmak istedim. Birkaç hafta sonra ise bu kadına lanet etmekten vazgeçtim çünkü anneannemin hayali aklıma geldi.

Büyük kargaşanın ilk yılları boyunca anneannem kimi zaman tapınaklara sığındı. Bir yerlerde saklanmayı o kadar istiyordu ki Teyze Yedi'nin kendisini oralara götürmesine bile izin verdi. Teyze Yedi mobilet kullanmayı bilmiyordu çünkü kimse ona öğretmemişti, üstelik evden çıkmaması gerektiği varsayılıyordu. Ancak hayatının, hayatın genelinin yapısal açıdan altüst olmasının ardından kurallar yeniden kaleme alındı ve ailenin çekirdeğindeki bu parçalanma engelli teyzeme birtakım özgürlükler tanıdı. Teyze Yedi bahçede kalan son mobileti işte böyle bir ortamda yola çıkardı. Anneannem hayatında ilk defa bacaklarını iki yana açıp böyle bir araca bindi. Teyzem vites değiştirmeden, hatta kırmızı ışıklarda bile durmadan etrafta gezmeye başladı. Daha sonraları, bana bir trafik ışığı gördüğünde gözlerini kapadığını anlattı. Elleri kızının omuzlarında olan anneannemin ise dua ettiğini...

Teyze Yedi'den bana rahibelerin yanında doğum yapışını da anlatmasını isterdim. Teyze Dört'ün evlatlık oğlunun kendi oğlu olduğunu bilip bilmediğini bilmiyorum. Bunu nereden bildiğimi ben bile bilmiyorum. Belki de bunun nedeni çocukların anahtar deliklerinden büyüklerin konuşmalarını gizlice dinlemeleridir. Belki de yetişkinlerin çocukların varlığını genelde fark etmemeleridir. Anne ve babaların gözlerini çocuklarından ayırmamaları gerekmezdi, dadıların gözetimine güvenilirdi. Yine de ebeveynler dadıların genç birer kız olduğunu kimi zaman unuturlardı. Onların da herkes gibi ihtiyaçları vardı; şoförün bakışlarını ya da terzinin gülümsemesini üzerlerine çekmeyi, aynaya bakarken bir anlığına hayallere dalmayı, yansıyan fonun bir parçası olmayı severlerdi.

Her zaman dadılarım oldu ama aralarında kimi zaman beni unutanlar da vardı. Ve ben, onları sık sık bir köşede, alakasız yerlerde, çocukluk fotoğraflarımda bulsam da hiçbirini hatırlamıyorum.

Oğlum Pascal da dadısı Lek'i Montréal'e geri dönmek için Bangkok'tan yola çıktıktan neredeyse hemen sonra unuttu. Oysa Taylandlı dadısı birkaç günlük izni dışında iki seneden uzun süredir yedi-yirmi dört onunlaydı. Lek Pascal'ı gördüğü andan itibaren sevdi. Pascal sanki onunmuş, en güzelmiş, en mükemmelmiş gibi komşuları ona hayran bırakırdı. Onu o kadar severdi ki bir gün kaçınılmaz olarak ayrılacaklarını, bir gün ona elveda diyeceğimizi, oğlumun belki de ona dair hiçbir hatırası kalmayacağını unuttuğundan korkardım.

Lek İngilizce birkaç kelime, bense Taylandca birkaç kelime biliyordum... Yine de apartman sakinleri hakkında uzun muhabbetlere dalmayı dahi beceriyorduk. En sinematografik görüntü dokuzuncu kattaki komşumuza aitti. Otuzlu yaşlarda, Amerikalı bir adamdı. Bir akşam işten eve döndüğünde bütün dairesini kuştüyü ve köpük içerisinde buldu. Pantolonları uzunlamasına ikiye kesilmiş, koltukları parçalanmış, masaları bıçakla yarılmış, perdeleri yırtılmıştı. Tüm bunlar üç aylık hizmetinin ardından işten çıkarılan bir metresin işiydi. Adamın bir aylık zaman sınırını aşmaması gerekirdi çünkü her cuma maaşını almaya devam eden kadın ona gönlünü kaptırmıştı. Böylesi büyük bir hayal kırıklığından kaçınmak adına adam belki de onu tüm o davetlere çağırmamalıydı. Kadının hiçbir şey anlamadan gülümsediği, masada bir süs gibi göründüğü, canı dudakları yakıp kalbi tutuşturan acı biberli yeşil papaya salatası çekerken vişisuaz yemek zorunda kaldığı o davetlere...

Asya'dan gelip birliktelik için aşk satın alan yabancılara niçin hareketli bir gecenin ardından ertesi gün yemeklerini Vietnamlı ya da Taylandlı metresleriyle paylaşmakta ısrar ettiklerini sık sık sormuşumdur. Bu kadınlar o yemeklerdense annelerine bir çift ayakkabı alabilmek, babalarının şiltesini değiştirebilmek ya da erkek kardeşlerini İngilizce kursuna yollayabilmek için peşin paraya ihtiyaç duyarlardı. Kelime dağarcıkları kapalı kapılar ardındaki muhabbetlerle sınırlıyken insan niçin yatak dışında hazır bulunmalarını arzu ederdi ki? Bana hiçbir şey anlamadığımı, o kadınlara bambaşka bir nedenden ötürü ihtiyaç duyduklarını söylediler: O kadınlara baktıklarında kendilerini genç, bir sürü hayali ve imkânı olan biri olarak görüyorlardı. Kadınlar onlara hayatı kaçırmamış olmanın yanılgısını hissettiriyor ya da en azından hayata yeniden başlama gücünü ve isteğini veriyorlardı. Onlar olmadan kendilerini hayal kırıklığına uğramış ve üzgün hissediyorlardı. Yeterince sevmemiş ve yeterince sevilmemiş olmaktan üzgün... Hayalleri yıkılmıştı çünkü para onlara bu ülkede beş dolara satın alabildikleri bir saatlik mutluluk ya da en azından sevgi, arkadaşlık ve ilgi dışında hiçbir şey getirmemişti. Beceriksizce makyaj yapmış bir kadın beş dolara kahvesini ya da birasını onlarla paylaşıyor ve Vietnamca 'karabiber' yerine 'işemek' dedikleri için kahkahalarla gülüyordu. Bu iki kelime sadece tek bir aksanla, alışkın olmayan kulakların neredeyse ayırt edemeyeceği bir sesle birbirinden ayrılır. Mutluluk dolu basit bir an için basit bir aksan.

Bir akşam, Saygon'daki ailemle oturan komünist askerlerden birine benzeyen, kulakmemesi kesik bir adamı bir restoranda takip ederken, özel bir salonun iki panelinin arasındaki dar aralıkta duvara karşı sıraya dizilmiş, yüksek topuklu ayakkabılarıyla sendeleyen, narin bedenleri titreyen, neon ışıklarının altında tamamen çıplak, ağır makyajlı altı kız gördüm. Altı adam tomar yapılıp bir lastikle tutturulmuş yüzlük Amerikan banknotlarıyla kızları hedef alıyordu. Banknotlar bir mermi hızıyla dumanlı odayı aşıp kızların yarı saydam tenlerine çarpıyordu.

Vietnam'daki ilk aylarımda insanların tasarımcı elinden çıkma tayyörüme ve ciddi topuklularıma rağmen beni patronumun eskortu sanmaları gururumu okşuyordu çünkü bu hâlâ genç, ince ve kırılgan olduğum anlamına geliyordu. Oysa kızların ayaklarına saçılmış yüz dolarlık tomarları toplamak için çömelmek zorunda kaldıkları o sahneyi gördükten sonra onlara saygımdan gururu okşanmış hissetmeye bir son verdim çünkü hayallerle dolu vücutlarının ve gençliklerinin ardında onlar da sırtı kambur o kadınlar gibi Vietnam tarihinin görünmez ağırlığını taşıyorlardı.

Bu ağırlığa dayanamayan, teni hâlâ tazecik o kızlardan bazıları gibi üçüncü tur atışları başlamadan oradan ayrıldım. Restoranı terk ettiğimde kulaklarım alkolün değil de vücutlara çarpan banknotların gürültüsünün yarattığı şokun etkisiyle uğulduyordu. O restoranı kafamda, orada kalmaya devam eden, çöküşe meydan okuma gücünü kendinde bulan, parayı iktidarından ayıran ve dokunulmaz, yenilmez hale gelen kızların sabırlı sessizliğinin yankısıyla terk ettim.

Montréal'de ya da başka bir yerde vücutlarına kasıtlı olarak kendi istekleriyle zarar veren, derilerine sonsuza kadar orada kalacak yara izleri çizilmesini isteyen genç kızları gördüğümde içten içe onların diğer genç kızlarla karşılaşmalarını ummadan edemem. Onların da yara izleri kalıcıdır ama o kadar derinlerdedir ki çıplak gözlere görünmez. İstenilmiş bir yara izi ile mahkûm bırakıldığınız bir yara izi arasında karşılaştırma yapmalarını dinlemek için onları yüz yüze getirmeyi öyle isterdim ki! Biri için para ödenir, diğeri için para alınır; biri görünür, diğeri nüfuz edilemez; biri derinin hemen üzerindedir, diğeri dipsiz bir kuyu; biri çizilir, diğeri şekilsizdir.

Teyze Yedi'nin de karnının altında bir yara izi vardı. Dondurma ve ayakkabı satıcılarının, komşuların, sinirli kadınların, ereksiyonlu erkeklerin arasında koşturduğu dar sokak labirentindeki firarlarının birinden kalma. Çocuğunun babası o adamlardan hangisiydi? Kimse Teyze Yedi'nin ağzını aramaya cesaret edemiyordu çünkü hamileliği süresince onu kendi karnından korumak için Oiseaux Manastırı'nın dini giysileriyle saklamak gerekmişti. Rahibeler ona Josette diye sesleniyorlar ve noktalarla adının harflerini nasıl yazacağını gösteriyorlardı. Josette niçin kilo aldığını ya da derin bir uykunun uyanışında nasıl zayıfladığını hiçbir zaman bilmedi. Bildiği tek şey, Teyze Yedi'nin evlatlık oğlunun tıpkı onun gibi fırsat bulduğunda firar ettiğiydi. Çocuk ayaklarının altında asfaltın sıcaklığını, bir dışkının dokusunu, kırık bir şişenin keskinliğini hissetmek için sandaletlerini eline alıp aynı dar sokaklarda ışık hızıyla koşardı. Tüm çocukluğu boyunca biz diğer çocuklar, bazen yirmi kişi mahallede her ay devriye gezdik. Bir gün, hizmetçiler ve komşular gibi eve elimiz boş döndük. Hayatımıza girdiği gibi hayatımızdan çıktı gitti. Annesinin kasığında bıraktığı yara izi dışında ardında tek bir hatıra bırakmadan...

Oğlum Henri de kaçar gider. Bir otoyolun, bir bulvarın, bir sokağın, bir parkın öbür ucundaki nehre kadar koşar. Akıntının düzenli ritminin ve daimi hareketinin onu hipnotize ettiği, sakinleştirdiği, koruduğu o sulara kadar koşar. Onu rahatsız etmeden, germeden, aklını karıştırmadan bir adım arkasından takip edebilmek için gölgesinin gölgesi olmayı öğrendim. Ama bir keresinde, dikkatimin dağıldığı bir anda, onun heyecanla arabaların önüne fırladığını gördüm. Onun bu ender, beklenmedik neşesi ve havaya savrulup tamponun üzerine düşecek bedenini görecek olmanın bende yarattığı yürek darlığının birlikteliği soluğumu kesti. Çarpmanın şahidi olmamak ve hayatta kalmak için gözlerimi kapayıp koşuşumu yavaşlatmam mı gerekiyordu? Annelik, benim anneliğim, içimi, kalbimi ezen bir sevgiyle doldurdu. Büyük oğlum Pascal'ın birdenbire ortaya çıkıp taze biçilmiş çimenlere doğru kardeşinin üzerine kapandığını görünce kalbim kabardı, nefessiz kaldı ve göğüs kafesimden dışarı fırladı. Pascal küçük tombul kalçası, şeker pembesi yanaklarıyla minicik başparmağı havada, bir melek gibi erkek kardeşinin üzerine düştü.

İki oğlumun elini tutarken sevinçten ağladım, fakat oğlunun infazına şahit olan başka bir Vietnamlı annenin acısına da ağladım. O çocuk ölmeden önce devrime hazırlık, direnişe yardım ya da sadece basit bir aşk mektubu uğruna bir adamdan diğerine, bir elden diğer ele, bir zuladan diğerine mesaj ulaştırmak için saçları rüzgârda savrularak pirinç tarlaları arasında koşardı.

O oğlan bacaklarında çocukluğuyla koşardı. Düşman ordugâhındaki askerlere yakalanmanın gerçek riskini görmezdi. Altı, belki de yedi yaşındaydı. Henüz okuma yazma bilmiyordu. Tek bildiği kendisine verilmiş bir kâğıdı avcunda sıkıca tutması gerektiğiydi. Ama bir kez, üzerine doğrultulmuş tüfeklerle yüzleştiğinde ne koştuğu noktayı, ne notun alıcısının adını, ne de başlangıç noktasının kesin yerini hatırladı. Paniğe kapıldığı için sustu. Askerler onu öldürdüler ve sakızlarını çiğneyerek çekip giderken çocuğun cılız bedeninin yere yığıldığını dahi görmediler. Annesi oğlunun adımlarının hâlâ taze olduğu o pirinç tarlasına koştu. Havayı yırtıp geçen kurşunların gürültüsüne rağmen manzara değişmemişti. Gencecik pirinç filizleri, oğlunun yarısı çamura batmış bedenini eski püskü hasırıyla kaldıran o annenin gözyaşlarının akabilmesi, haykırabilmesi için vahşetin, sevginin ve acının karşısında soğukkanlı bir halde rüzgârla sallanmaya devam ediyordu.

Anne ve babamın garajında, yan yana dizilmiş dikiş makinelerinin insanı hipnotize eden sesini bastırmamak için çığlığımı yuttum. Erkek kardeşlerim, ben ve kuzenlerim okuldan sonra cep harçlığı kazanmak için dikiş dikerdik. İğnelerin düzenli ve hızlı hareketine sabitlenmiş bakışlarımız yüzünden çoğu zaman birbirimizi görmezdik. Bu nedenle konuşmalarımız çoğu zaman itiraflara kayardı. Kuzenlerim on yaşından büyük değillerdi ama canlılığını yitirmiş bir Saygon'da doğmuş ve Vietnam'ın en karanlık zamanında büyümüş oldukları için çoktan anlatacakları bir geçmişleri vardı. İki bin dongluk* bir kâse çorba için adamlara nasıl mastürbasyon yaptıklarını anlatmışlardı bana sırıtarak. Bu cinsel eylemleri ağırbaşlılık ya da ihtiyatla değil, fahişeliğin sadece yetişkinlik ve para meselesi olduğunu, on beş sentlik bir yemek için kendini satan altı-yedi yaşındaki çocuklarla alakalarının olmadığını farz edenlerin doğallığı ve saflığıyla tasvir etmişlerdi. Onları kafamı kaldırmadan, dikişe ara vermeden, yorum yapmadan dinledim çünkü sohbetlerinin masumiyetini korumak, saflıklarını bakışlarımla kirletmek istemedim. Masumiyetleri sayesinde Montréal ve Sherbrooke'da on senelik eğitimin ardından mühendis oldular.

*Vietnam'da kullanılan bir para birimi.

Kuzenlerimi Sherbrooke'a bırakmak için çıktığımız yolculuğun dönüşünde, Vietnamlı bir adam bir benzin istasyonunda aşı izimi tanıdığı için yanıma yaklaştı. Bu ize tek bir kez bakarak, zamanda geriye gidip kolunun altına sıkıştırdığı yazı tahtasıyla okula yürüyen o oğlan çocuğunu yeniden gördü. Bu ize tek bir kez bakarak, ikimizin de gözlerinin Yeni Yıl'da bütün evlerin girişinin erik ağaçlarının sarı çiçekleriyle süslendiğini gördüğünü anladı. Bu ize tek bir kez bakarak, doğrudan ateşin üzerine koyulup güveçte kısık ateşte pişmiş, karabiberle karamelize edilmiş balığın baskın kokusunu hatırladı. Bu ize tek bir kez bakarak, ceza aldığımızda kaba etlerimizde çatlayan genç bambu saplarının havayı dövüşünün çıkardığı sesi tekrar duydu. Bu ize tek bir kez bakarak, karla kaplı topraklara nakledilmiş tropikal köklerimizi yeniden ortaya çıkardı. Tek bir bakışla karışık duygularımızı, melez oluşumuzu tespit edebildik: Yarımız burada, yarımız orada, hem hiç hem her şeydik. Derimizin üzerindeki tek bir damga ve tüm ortak hikâyemiz iki benzin pompasının arasında ortaya serildi. O izini mavi-siyah bir ejderhanın altına saklamıştı. Çıplak gözle göremiyordum. Bununla birlikte, benim iffetsizce teşhir ettiğim aşı izime parmağıyla dokunması ve benim parmağımı diğer eline alıp ejderhasının sırtına değdirmesi erken bir suç ortaklığı ve görüş birliği yaptığımız bir an yaşamamıza yetti.

Bütün ailem anneannemin seksen beşinci yaşını kutlamak için Upstate New York'ta bir araya geldiğinde de aynı şey yaşandı. Otuz sekiz kişi iki gün boyunca hiç durmadan muhabbet etti, sırıttı, birbirine takıldı. Teyze Yedi'yle aynı çıkık kalçaya, Teyze Sekiz'le benzer bir eteğe sahip olduğumu ilk kez fark ettim.

Teyze Sekiz benim büyük ablamdı. Annemden gizli, bir adamın bisikletinin üst borusunun üzerine oturmuşken, onun kollarının arasındayken, kulağına fısıldanan *tanrıça* kelimesinin yarattığı ürperişi benimle paylaşandı. Geçici bir hevesi, fani bir yaltaklanmayı, su gibi akıp geçen bir anı fark etmeyi ve bunun tadını çıkarmayı bana öğretendi.

Kuzenim Sao Mai iki oğlunun fotoğraf makinelerinin önünde beni kollarının arasına almak için arkama oturduğunda Dayı Dokuz bana gülümsedi. Dayı Dokuz, beni, benim kendimi tanıdığımdan daha iyi tanırdı çünkü bana ilk romanımı, ilk tiyatro biletimi, müzeye ilk girişimi, ilk seyahatimi satın alan oydu.

Sao Mai, yeni komünist yöneticilere satacağı doğum günü pastalarını hazırlamak için - Saygon'da haftanın beş günü elektrik yoktu - düzinelerce yumurtayı elde kırdıktan sonra büyük bir iş kadını, bir halk figürü, modern bir kraliçe oldu. Motosikletlerin siyah dumanlarından kaçıp bisikletlerin arasında zikzak çizerek pastalarını bir akrobat gibi bisikletiyle teslim ederdi. Bugün pastaları dondurma, çikolata, kahve gibi ürünlerle birlikte ülkeyi güneyden kuzeye kat edip büyük şehirlerin tüm mahallelerinde satılıyor.

Hâlâ Sao Mai'nin gölgesiyim. Ama öyle olmayı seviyorum çünkü Vietnam'da oturduğum süre boyunca o düşünürken ben muhataplarını oyalamak için müzakere masaları arasında dans eden bir gölgeydim. Onun gölgesiydim çünkü kendini tehlikeye atmadan önce bana endişelerini, korkularını, şüphelerini açabilirdi. Onun gölgesiydim çünkü evinin karşı kaldırımında kömürleşmiş bayat ekmeklerden yaptığı kahveyi satmaya başladığından beri mühürlediği özel hayatına girmeye cesaret edebilen tek kişiydim. Onun izni olmadan, taşlaşmış dış görünümünün ardında yok olduğunu sandığı alevleri yeniden ateşliyordum. Terasımda çocuklarının birbirlerine kremalı tart atmalarına izin vererek, uyandığında doğum gününü kutlamak için çocuklarını içi konfeti dolu bir kutuyla kapısının önüne bırakarak, imzalanacak belgelerin durduğu çekmecenin içine deriden kırmızı bir tanga saklayarak yoluna uçarılıklar serpiştiriyordum.

Arkadaşlarımın ve kimi zaman yabancıların yanında çıplak kalmaya cüret ettiğim puro bardaki o koltuğun kırmızı derisini severim. Kısa öykülermişçesine ya da egzotik dekorlu, duyulmamış sesler ve maskara tiplerle süslü uzak ülkelerin tuhaf masallarıymışçasına onlara geçmişimden parçalar anlatırım. O koltuğa oturduğumda alkolü metabolize etmek için gerekli olan dehidrojenaz enzimine sahip olmayan Asyalılardan olduğumu, doğduğumda kalçamın üzerinde İnuitler gibi, oğullarım gibi, Doğulu kanı taşıyan herkeste olduğu gibi mavi bir leke olduğunu unuturum. Genetik hafızayı açığa vuran bu lekeyi unuturum çünkü çocukluğumun ilk yıllarında silinmiştir, duygusal hafızam da eriyip kaybolmuştur.

Bu gerileme, bu kopuş, bu uzaklık sayesinde doğduğum yerde beş kişilik bir aileyi bütün sene doyurmaya yetecek paraya bir çift ayakkabı satın alırım. Hem de hiç endişe duymadan ve sonuçlarının tamamen farkında olarak. Onları satın almam için tezgâhtarın *havada yürüyeceksiniz* vaadi yeterlidir. Havada süzülmeyi, kendimizi köklerimizden ayırmayı becerebildiğimizde - sadece bir okyanusu ve iki kıtayı ardımızda bırakarak değil, aynı zamanda uyruksuz göçmen durumumuzdan, bu boş kimlikten kendimizi uzaklaştırdığımızda - anne ve babamın bir erzak çantası yerine elmaslarımızın hepsini içine sakladığı akrilik bileziğimin kaderiyle de dalga geçebiliriz. Boğulmaktan, korsanlardan, dizanteriden kaçabildikten sonra bu bileziğin bugün bir çöplüğün dibinde gizlendiğine kim inanır ki? Kim hırsızların bizimki kadar boş bir dairede oturan insanlardan çaldığına inanır? Pembe plastikten böylesine gülünç bir nesne için başlarını belaya sokacaklarına? Ailemin tüm üyelerinin ikna olduğu şey, hırsızların aldıklarını ayırırken bilezikten hızla kurtulduklarıdır. O nedenle belki bir gün, bundan binlerce yıl sonra bir arkeolog elmasların toprağa niçin çember şeklinde dizildiğini sorabilir kendine. Belki de bunu dini bir ritüel, elmasları da Güneydoğu Asya denizlerinin derinlerinde bulunan şaşırtıcı miktardaki altın taeller gibi gizemli bir adak olarak yorumlar.

Akrilik bir kere toza ayrıştığında, seneler bir kere yüzlerce, binlerce tabakada üst üste yığıldığında kesinlikle kimse bu pembe bileziğin gerçek hikâyesini bilmeyecek çünkü ben bile aradan geçen otuz senenin ardından bizi ancak parçalarımızdan, yara izlerimizden, ışıltılarımızdan tanıyabiliyorum.

Sao Mai otuz yaşında küllerinden yeniden doğan Zümrüdüanka gibi kendini gösterdi. Tıpkı Demirperde'den kurtulan Vietnam ve okul tuvaletlerinden kurtulan ebeveynlerim gibi. Geçmişimdeki tüm bu kişiler, hem birlikte hem de tek başlarına, engin mavi göğe hızla atılmadan, çocuklarımın göğünü süslemeden, onlara bir ufkun içinde her zaman bir diğerini sakladığını ve bunun sonsuzluğa, yeniden doğuşun sözle anlatılmaz güzelliğine, ele gelmez vecde kadar böyle olacağını göstermeden önce kırmızı ve altın tüylü kanatlarını açmak için sırtlarında birikmiş pisliği silkelediler. Bana gelince, bu kitabın imkânlarına, kelimelerimin dudaklarınızın kıvrımlarından döküldüğü ana, bu beyaz kâğıtların izlerimi ya da benden önce yürümüş, benim için yürümüş olanların izlerini hoş gördüğü ana kadar yapacak bir şey yok. Şakayığın parfümünün artık bir koku değil bir çiçek açış, sonbaharda akçaağaç yaprağının koyu kırmızısının artık bir renk değil bir zarafet, bir ülkenin artık bir yer değil bir ninni olduğu bir rüyadan uyanır gibi onların adımlarının izinden gittim.

Ve bir elin uzanışı artık bir hareket değil uykuya, uyanmaya, günlük hayata yayılmış sevgi dolu bir andı.

Kafesin biri, bir kuş aramaya çıktı...

F. Kafka

RU

KIM THÚY

"Cennet ve cehennem gemimizin midesinde sarmaş dolaş olmuştu. Cennet hayatımızda bir dönüm noktası, yeni bir gelecek, yeni bir hikâye vaat ediyordu. Cehennem ise korkularımızı açığa çıkarıyordu..."

Kim Thúy on yaşında ailesiyle birlikte bir gemiye biner ve evini, doğup büyüdüğü toprakları ardında bırakarak Vietnam'dan ayrılır. Komünist rejimden kaçarken Siyam Körfezi'ni geçerek Malezya'daki mülteci kampına, oradan da Québec'e ulaşırlar. Kim bu süreçte Fransızca ve İngilizce öğrenir, sebze toplayıp dikiş dikerek cep harçlığını çıkarır. Göçmen kimliğini sorgulayarak tamamladığı eğitiminin ardından avukat ve tercüman olarak çalışır. Evlenip anne olunca kendini her fırsatta bir şeyler karalarken yakalar ve Vietnamlı bir göçmenin meçhul bir geleceğe yol alışının hikâyesini Nguyễn An Tịnh adı altında baş döndürücü bir şekilde satırlarına dökerken geçmişin Vietnam'ını da yeniden yaratıp bugüne aktarır.

Governor General's Edebiyat Ödülü dahil olmak üzere pek çok ödüle layık görülen bu kitabı okurken yoğun sis perdesini kaldırıp pencerenizden süzülerek rüyalarınıza karışan ninninin ezgisini işiteceğinizden emin olabilirsiniz...

"Güneydoğu Asya'dan Québec'e uzanan eşi benzeri görülmemiş bir sürgün hikâyesi." *The New York Times*

ISBN 978-605-4820-08-5

9 786054 820085

t14

online alışveriş:
TIKLAYIN, ALIN... kitap365.com

facebook.com/kafkakitap

twitter.com/kafkakitap